

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Modstandskampen 1940 - 45

Nr. 2 · Juni 2008

Gestapofanger
Krigssejlere
Modstandsfolk

LANDSFORENINGEN
ERHVERVSHÆMMEDE
FRA FRIHEDSKAMPEN

HORSERØD
FRØSLEV
DACHAU
HANNOVER-STÖCKEN
NEUENGAMME
SACHSENHAUSEN
STUTTHOF
BUCHENWALD
THERESIENSTADT
RAVENSBRÜCK

Modstand - vist nytter det...

Modstandskampen 1940 - 45

Gestapofanger Krigssejlere Modstandsfolk

Landsforeningen Erhvervshæmmede fra Frihedskampen

Formand: Alfred Andersen, Bregnevej 7, 5220 Odense SØ, tlf. 66 11 58 69.

Næstformand: Mogens Henrik Nielsen, Nystedvej 14, 4000 Roskilde, tlf. 46 75 77 13.

Sekretær: Kaj Christensen, Bernadotteparken 65, 4000 Roskilde, tlf. 38 19 68 06.

Kasserer: Birthe Fuglsang, Strandbakkevej 28, 8250 Egå, tlf. 86 22 40 46.

Elsebeth Amstrup Larsen, Rugmarken 61, 3060 Espergårde

Modstandskampens Bladudvalg

Formand: Alfred Andersen, Bregnevej 7, 5220 Odense SØ, tlf. 66 11 58 69.

Udvalg: Peter Eigenbroth, Anne Margrethe Olsen, Kaj Christensen.

Indlæg dækker ikke nødvendigvis foreningens eller redaktionens synspunkter.

(Eftertryk tilladt mod kildeangivelse)

Redaktion

Peter Eigenbroth, *Ansv. redaktør*

Østergade 35, Postboks 56, 9690 Fjerritslev, Tlf. 98 21 22 00 Fax 98 21 24 31

Mail: peter@fjerritslev-tryk.dk

Abonnement, bladregnskab og annoncer

Anne M. Olsen, Ternevej 39, Snestrup, 5210 Odense NV, Tlf. 66 16 56 30

Tryk

Fjerritslev Tryk A/S

Pris

200 kr. Udenlandske abonnenter 250 kr.

Næste nummer

er planlagt til september 2008. Deadline herfor er 15. august.

Kammeraternes Hjælpefond

Selvejende institution, stiftet 1945

Forretningsudvalg:

Formand: Anna-Lise Clausen, Præstefælledvej 67, 2770 Kastrup. Tlf. 32 51 50 13

Næstformand: Martin Frøland, Ellemosevej 107, 2900 Hellerup, tlf 39 68 11 525

Sekretær: Aase Beck Eigenbroth, John F. Kennedys Plads 4, 9000 Aalborg. Tlf. 98 12 32 31.

Kasserer: Poul Brandt, Engbovej 104, 2610 Rødovre. Tlf. 36 41 33 24.

Giro: 1000 780

Kære abonnenter

Mindet om besættelsen og frihedskampen lever i bedste velgående. Det bekræftes til fulde i dette nummer af Modstandskampen, bl.a. med referat fra en godt besøgt mindesammenkomst i Mindelunden den 4. maj.

Jeg selv har hvert år fornøjelsen at deltage i festligholdelse af frihedsaften på 4. Maj Kollegiet i Aalborg. Det er en stor glæde at opleve, hvordan de unge beboere i fineste skrud fejrer dagen, fra de om morgenen nedlægger blomster på grave og monumenter for frihedskæmpere i Aalborg-området, og til den fuldtallige deltagelse i festmiddagen, hvor der hvert år holdes en festtale, der på bedste vis fortæller de unge, at nogen har kæmpet og mange givet deres liv, for at vi kan leve i frihed.

Frihedskampen har fået opmærksomhed bredt i befolkningen med filmen om Flammen og Citronen. Filmen har naturligt givet anledning til bred debat, både om modstandskampen og om filmens beskrivelse af nødvendige stikkerlikvideringer. Der er blevet ivrigt diskuteret i dagspressen, om filmen er virkelighed eller fiktion. Selvfølgelig må den i en eller anden grad være fiktion, og det er da også udgangspunktet i den artikel i bladet, der tager filmen op.

Også siderne med boganmeldelser vidner om, at besættelsen stadig er "godt stof" – ud over at være et bredt emne for historikere.

Så selv om det naturligt må tynde ud i kredsen af dem, der var aktive i frihedskampen 1940-45, er der alligevel grund til at tro, at mindet om dem vil leve, og at de, som satte livet til under besættelsen, stadig vil blive husket.

Peter Eigenbroth
Ansvh. redaktør

Vennekredsens Rekreativefond ophører

Som tidligere omtalt i "Modstandskampen", er midlerne i Vennekredsens Rekreativefond stort set opbrugt, og der er truffet beslutning om at nedlægge fonden.

Fondsudvalget består af Ernst Nielsen, Cornelius Olsen samt undertegnede, Helge Hansen.

Vi overtog Fonden den 1. dec. 2005, og efter vort indlæg i "Modstandskampen" dec. 2007 er det gået stærkt, så kassen nu stort set

er tom. Siden 1. dec. 2005 har Fonden udbetalt 229.500 kr. til danske statsborgere, der var berettigede i henhold til "Lov om Besættelsestidens Ofre", paragraf 1a. Revisionsfirmaet, de Loitte, er nu gået i gang med at afslutte Fondens regnskab. Den endelige ophørsdato bliver den 31. juli 2008.

På udvalgets vegne
Helge Hansen, formand

Tur til Oksbøl og Vedersø Kirke

Den jyske afdeling af Landsforeningen arrangerede lørdag den 26. april tur til "Mindelunden" for 6 henrettede sabotører, begravet på det militære skydeterræn ved Oksbøl, samt præsten og digteren Kaj Munks grav i Vedersø.

I efteråret 1943 optrevlede Gestapo (det hemmelige tyske statspoliti) de to første ikke kommunist-sabotageorganisationer i henholdsvis Århus og Randers. Resultatet var, at flere sabotører blev arresteret og indsat i arresten i Århus, den tyske afdeling (øverste etage i arresthuset). Heldigvis lykkedes det flere af sabotørerne at flygte til Sverige, men det var lederne og de mest aktive, der blev fanget, dels ved hjælp af stikkere, dels ved "åbenmundethed". Den 24. november 1943 faldt dommen ved en tysk krigsret i Århus.

7 dødsdomme og 4 x livsvarigt tugthus, hvoraf 2 af de sidste domme straks blev anket til dødsdomme af den tyske krigsretsanklager. Den 2. december 1943 kl. 08.00 blev 5 mand henrettet på den militære skydebane på Skæring Hede, nord for Århus. Deres benådningensansøgning var blevet afslået. Efter henrettelsen blev de nedlagt i kister, nummereret 1-5, og i største hemmelig-

hed kørt til det militære skydeterræn ved Oksbøl og begravet i Husbjerg Klit. Det var den første massehenrettelse i Danmark. Indtil denne dato var der kun blevet henrettet én modstandsmand i forbindelse med våben- og sprængstofmodtagelse. I dette tilfælde blev liget udleveret til familien, og hans

begravelse i Århus medførte store demonstrationer, og hele kirkegården var fyldt med deltagere. Dette var årsagen til, at de 5 henrettede i hemmelighed blev begravet i Husbjerg Klit. Den sjette mand, Alf T. Jensen, blev henrettet den 29. december 1943 på Vester Alles kaserne i Århus og ligeledes kørt til Oksbøl og begravet sammen med de 5 kammerater. Den syvende dødsdømte fik tilbud om at melde sig som "cellestikker" og dermed slippe for at blive henrettet. Han var kort før sin anholdelse blevet gift, og hans kone ventede barn, så han tog imod tilbuddet. I øvrigt var han ikke meget bevendt som celestikker, for få måneder efter sendte man ham i koncentrationslejr i Tyskland. Det er ikke officielt kendt, om han "stak" nogle. Efter krigen blev han ved

dansk domstol idømt 2 års fængsel, men blev løsladt efter et års tid.

I forbindelse med den almindelige oprydning i Oksbøl efter krigen – ved hjælp af tyske soldater – fortalte en ældre tysk underofficer, at der i Husbjerg Klit var begravet nogle modstandsfolk i december 1943, samt at han dengang havde afmærket stedet med nogle tomme patronhylstre. Den derværende modstandsbevægelse underrettede "Røde Kors", der assisteret af Falck forestod opgravning og identificering af de døde – de henrettede sabotører fra Århus og Randers. Den 22. maj 1945 blev kisterne ført til henholdsvis Århus, Randers og København (Minde-lunden i Ryvangen).

Tanken om at rejse en sten på det sted, hvor de seks sabotører blev fundet, blev modtaget positivt overalt. På initiativ af mejeribestyrer A.H. Jacobsen, formand for Frihedsfondens Varde afdeling, blev en mindesten tilvejebragt, forsynet med inskription for Frihedsfondens og Hjemmeværnsforeningens midler og indviet ved en enkel og stilfærdig højtidelighed den 4. maj 1952. Heri deltog de pårørende, repræsentanter for Frihedsfondens lokalafdeling, soldaterforeninger, Hjemmeværn, hæren, marinen, Falck og Politiet. En udførlig skildring af begivenheden

Mindestenen på Husbjerg Klit.

Kaj Munks grav i Vedersø

blev bragt i "Vestkysten" den 5. maj 1952 (men vi, der overlevede, blev ikke inviteret). Den 3 tons tunge sten havde, før den blev bragt ud til Husbjerg Klit, ligget som "dørsten" ved en af indgangene til Sct. Jacobi Kirke i Varde, men står nu som et varigt minde over de seks unge mænd, herude mellem de forblæste hedeklitter. Ansvar for værn og vedligeholdelse af mindestenen og det fredede område, hvorpå stenen står, blev overdraget til Kommandantskabet i Oksbøllejren. På grund af stedets historiske værdi er der skabt adgangsmuligheder til Mindelunden ved Husbjerg i de perioder,

hvor der ikke foregår skydning eller øvelser. Når vi den 5. maj 1945 kunne modtage vores frihed som en hæderlig nation i kredsen af allierede, demokratiske nationer, kan det danske folk først og fremmest takke de kvinder og mænd, som gjorde en aktiv indsats for genvindelse af landets frihed og selvstændighed med livet som indsats, heriblandt de seks, for hvem der er sat et varigt minde. Efter mindetalen af C.C. Nielsen lagde Robert Jensen en krans ved mindestenen, hvorefter vi sang "Altid frejdig når du går".

Herefter kørte vi til Vedersø Kirke efter et ophold i Søndervig. Da vi an-

kom til kirken, fortalte præsten lidt om kirken og om Kaj Munk.

Kaj Munk var præst i Vedersø fra 1924 og frem til sin død 4. januar 1944, hvor han blev myrdet på Hørlundby Bakke ved Silkeborg. Ved siden af sin præstegerning var han også en ivrig samfundsdebattør og dramatiker. Den 4. januar 1944 blev Kaj Munk hentet af fem Gestapo-folk i præstegården i Vedersø. De førte ham til en plantage ved Silkeborg (Hørbylund Bakke), hvor Kaj Munk blev skudt. På stedet er der opsat et mindekors. Efter at præsten havde fortalt om kirken og Kaj Munk, gik vi om til Kaj Munks grav, hvor vi bad fadervor og sang "Altid frejdig når du går", og herefter lagde Birgit Lund en buket blomster ved graven.

Deltagerne takker bestyrelsen for en rigtig god og minderig tur.

H.J. Dahlhus

Kisterne graves op ved Husbjerg Klit.

Tilegnet ungdommen

Den 21. april viste DR 1 dokumentarfilmen "Med ret til at dræbe", som er baseret på Peter Øvig Knudsens to bøger om Besættelsen, "Efter drabet" og "Birkedal".

"Med ret til at dræbe" er en titel, som leder tanken hen på James Bond og "With a license to kill". Vi må håbe, at filmen ikke giver unge det indtryk, at modstandskampens likvideringer kun var et spørgsmål om action. Det ville være meget uretfærdigt over for de modstandsfolk, der påtog sig den svære opgave at forhindre, at flere af deres kammerater blev stikkernes ofre.

Og unge skal ikke bare høre om "Efter drabet", men også om, hvad der skete "før drabet". Bogen "De sidste timer" (1945) indeholder afskedsbreve fra de henrettede danske pa-

trioter, hvis død skyldtes stikkernes forræderi.

Det er et åndeligt sundhedstegn, at unge i dag gerne vil vide mere om modstandskampen. Og vi må ikke skuffe dem.

Jens Toldstrup var en af den danske modstandskamps kendteste skikkelser. De allierede kaldte ham "Europas dygtigste nedkastningschef". Han slutter sin bog "Uden kamp - ingen sejr" således: "Jeg har tilegnet ungdommen min bog - for så sandfærdigt som muligt at fortælle, hvor svært det er at kæmpe - og hvor meget sværere det er at sejre.

Jeg har forsøgt ikke at fremstille tingene i et falsk skær. Jeg har forsøgt ikke at gøre krigen til noget attraktivt. Jeg har forsøgt ikke at romantisere krigen.

Lad mig sige det endnu en gang: - Krig er det næstfrygteligste, der findes. Det frygteligste er at miste friheden."

Jens Toldstrups udsagn kan her ved bekræftes. Min far og min bror var aktive modstandsfolk, min bror som sabotør, og havde et nært samarbejde med Jens Toldstrup, som kom i vores hjem. Det var forbundet med stor risiko, og på et tidspunkt måtte min bror gå under jorden. En nat brød Gestapo, anført af en stikker, ind i vores hjem. "Er De dansk?," spurgte min mor uforfærdet stikkeren med pistolen.

For det var jo det, det hele drejede sig om...

*Kamma Ankjærø
Ny Munkegade 80
Århus C*

Æret være deres minde...

Af Warmi S. Hansen

– således sluttede Mogens Dyhre sin tale i en forårsgrøn Mindelund den 4. maj.

Dagen oprandt i strålende sol, og Mindelunden i Ryvangen tog sig indbydende ud med træer og buske klædt i lysegrønt og med lyngen på gravene i fuld blomst.

Dagen startede traditionen tro med at børn fra Bispebjerg skole satte blomster på alle gravene og ved mindetavlerne, og medlemmer af Kammeraternes Hjælpefond lagde kranse ved de fire mindesteder.

Mange tusinde fandt vej til Mindelunden denne søndag, flest samledes til højtideligheden om aftenen, der bød på stemningsfuld musik og sang af Hjemmeværnets Musikkorps, København og Zahles kor.

Aftenens taler var civilingeniør Mogens Dyhre, der var medlem af Kammeraternes Hjælpefond fra 1957 til 2007 og dets formand i flere lange perioder.

Han talte om sin personlige oplevelse af besættelsestiden, modstandskampen og ikke mindst hans ophold i Neuengamme og udekommendoen Bullenhuserdam. (Vi bringer her talen i sin fulde længde):

Over hele landet mindes vi hvert år de kammerater og landsmænd, som satte livet til under den tyske besættelse af Danmark i årene 1940 til 45. Vi mødes over hele landet ved grave og monumenter for at vise disse kammerater og ikke mindst deres efterladte, at vi aldrig vil glemme dem.

Her i hovedstaden har vi denne værdige mindepark, og det er da naturligt, at alle der kan, også møder op her for at hædre og mindes de af vore kammerater, som måtte lade livet. Vi er i dyb gæld til dem, og vi skylder dem stor tak. Vi kan roligt sige, at uden deres indsats kunne vi måske slet ikke stå her i dag i et frit land, i et frit Europa.

Det er meget vigtigt for os, der har oplevet besættelsen, at fortælle ofrenes familie og venner, hvordan de afdødes indsats har gavnet vort land, og hvilken

betydning det har, at Danmark nu er velset blandt frie, hæderlige nationer.

Den 9. april 1940 trængte vor sydlige nabo over grænsen og besatte vort land. I de følgende 3 år forsøgte danske myndigheder en form for "Sameksistens" ved et samarbejde med den tyske besættelsesmagt.

Det var nedværdigende, det var uselt. Samarbejdet sluttede da også brat i 1943, og tyskerne var nu fuldstændig herrer i hele landet. Modstandsbevægelsen, der begyndte at tage form, bestod af mange mindre grupper over hele landet, som begyndte at finde sammen og gå aktivt ind i kampen. Der blev udført sabotage-aktioner over hele landet, og der blev tilføjet tyskerne små og store nederlag, men det kostede også mange danske liv.

Dette tyske naboskab har i øvrigt igennem tiderne kostet mange danske liv. I de slesvigske krige 1848 og 1864 mistede vi ca. 5000 danske soldater. I første verdenskrig 1914-18 mistede vi ca. 5000 dansksindede sønderjyder, bosiddende syd for den daværende grænse. De var tyske værnepligtige.

I perioden 1940-45 mistede vi over 5000 danske frihedskæmpere, modstandsfolk, sømænd og frivillige soldater i de allierede hære.

I alt svarer det til, at vi mistede 3 kammerater om dagen i de 5 år, den tyske besættelse varede.

Det er som om vor sydlige nabo er et dyrt bekendtskab.

En journalist spurgte for nyligt én af mine fangekammerater, om han da ikke hadede tyskerne og følte hævnlyst.

Nej, var svaret, hævn og had kender jeg ikke. De generationer af tyskere, der er opvokset efter 1945, kan ikke være ansvarlige for den ulykke og uret, som jeg har oplevet – men de der virkelig er ansvarlige – hvis de da lever – dem foragter jeg stadig!! Og han fortsatte:

Men jeg har et godt øje til tyskerne, for hvis de hører en tromme eller ser en fane – så marcherer de!! Sådan ser en gammel fange på tyskerne.

Under modstandskampen mistede vi altså over 5000 kammerater – nogle

er begravede her, en del ligger begravede rundt i landet på deres hjemsteder, og der finder man monumenter, mindestene, mindeplader og gravstene, som vidner om deres indsats og hvor man, ligesom her, samles den 4. maj hvert år, på årsdagen for den tyske kapitulation.

For en stor dels vedkommende kender vi desværre slet ikke ofrenes sidste hvilested.

De over 5000 kammerater som vi mistede fordeler sig således: henrettede efter tysk dom: 113, døde i forb. med modstandsarbejdet: 2092, døde i KZ-lejrene: 560, faldne i allieret tjeneste og søfolk: 2279, i alt: 5044.

Her i denne værdige og smukke Mindelund findes der – foruden de 105 gravsteder tilhørende de hjemtransporterede døde KZ-fanger – også navneplader med navne på alle de kammerater, hvis jordiske rester aldrig er fundet.

Blandt de mange ofre døde 560 i tyske koncentrationslejre, hvis helvede de nuværende generationer næppe kan forestille sig. Lejrene var baserede på, at fangerne skulle arbejde hårdt, så

Mangeårigt medlem af Kammeraternes Hjælpefond, civilingeniør Mogens Dyhre holder 4. maj talen.

Bestyrelsesmedlemmer i Kammeraternes Hjælpefond, Martin Frøland og Poul Brandt lægger en krans i Rotunden for de hjemførte KZ-fanger.

længe de kunne, derefter skulle de dø og brændes.

KZ-lejrene ledes af det tyske SS (Schutz-staffel) og var bemandede med SS-officerer og mandskab. Derudover blev gamle tyske statsborgere indkaldt til vagttjeneste i lejrene. Men værst af alt var næsten "overfangerne", som alle var tyske tugthusfanger og forbrydere, som var overført fra tyske fængsler og tugthuse til lejrene, hvor de blev sat til at opretholde ro og orden samt udføre alle former for straf og tortur. En ofte anvendt straf, som overfangerne var specialister i at udføre, var "vierzig Schlag am Arsch" (40 slag i bagdelen).

Hvis en sådan straf – efter SS-ledelsens mening – ikke var udført hårdt nok, så skulle den pågældende overfange selv have samme straf. Disse overfanger og vaneforbrydere blev kaldt KAPO, der er en forkortelse af Kammeratschafts-Polizei.

Jeg skal ikke her i dag – ved denne lejlighed – berette nærmere om livet i disse lejre, men for at man kan forstå, i hvilken atmosfære det hele foregik, vil jeg kort fortælle om et par, for mig, vigtige begivenheder, som jeg aldrig glemmer – så kan man måske selv derudfra forestille sig resten.

1. En medfange – en af mine bedste kammerater, en dommerfuldmægtig fra Åbenraa – blev gennembanket hver morgen, fordi "han så så forbandet studeret ud", og så havde han briller uden kant – i hvert fald i begyndelsen. Han blev senere slået ihjel på arbejdspladsen med stokkeslag, fordi han "kun" kunne bære 5 mursten og ikke som forlangt 6 sten, når vi ryddede op i ruinerne efter de allieredes bombardementer.

2. Da vi var nær ved krigens afslutning i slutningen af april 1945, lykkedes

det som bekendt formanden for det svenske Røde Kors, den svenske greve Folke Bernadotte at opnå tilladelse til at transportere skandinaviske fanger fra tyske lejre til lejre i Sverige. Da Røde Kors busserne begyndte at transportere skandinaviske fanger til et samlested i Hamburg, blev mine kammerater og jeg hentet i lejren Bullenhuserdamm. Da vi forlod lejren, indsatte SS-styrker 20 jødiske børn, som havde været anvendt til medicinske forsøg. Børnene blev straks henrettet med giftsprøjte, og de der ikke døde straks blev hængt, for SS ville slette alle spor af deres ugering.

En af mine kammerater er kommet i besiddelse af en fotokopi af retsprotokollen fra den retssag, som efter krigen blev ført mod den ansvarlige SS-læge og hans hjælpere.

Under retssagen spurgte anklageren en SS-vagt, hvordan i alverden han kunne tænke sig at slå et barn ihjel. Ifølge referatet svarede han: "Åh-hvad, vi fik jo snaps og cigaretter".

3. Vi fanger havde i øvrigt alle dysenterier og diarré og var lusede og snavsede, og det hændte ofte, at en fange på grund af sygdom og svaghed mistede modet og opgav at leve videre.

En af vore gode kammerater, en isenkræmmer fra Tønder, havde sat sig for at hjælpe sådanne nedbrudte kammerater – så han opsøgte dem og spurgte den enkelte ud om en række personlige ting, f.eks. hvordan han havde indrettet sig derhjemme, hvor stod hans skrivebord, havde han skrivemaskine, var der blomster i vindueskarmen og hvilke blomster, hvem vandede blomsterne, havde han persienne eller rullegardin og hvad med gulvtæppet osv. osv., og det lykkedes som regel at få kammeraten til at tænke på alt andet end at dø, og flere reddede livet takket være denne enestående indsats fra isenkræmmeren fra Tønder.

Den sidste begivenhed, som jeg vil omtale, kommer her:

4. Røde Kors havde efterhånden fået samlet de fleste overlevende, danske fanger i hovedlejren Neuengamme og var i færd med at organisere hjemtransporten til Danmark, da det viste sig, at der måske ikke var busser nok til alle.

En af fangerne, en

gammel oberstløjtnant fra Haderslev, greb ind og bad alle de medfanger, der endnu kunne gå, om at samle sig hos ham – han ville formere "marchkolonne", for som han sagde: Lad de syge komme hjem først, og er der så ikke busser nok til os alle – så går vi s'gu' hjem. Det holdt humøret oppe, og efter nogen ventetid dukkede der heldigvis endnu et hold busser op. Det var danske DSB-rutebiler, som i nattens løb var blevet malet hvide og kørt til Tyskland, og vi kom hjem. Det var oplevelser jeg aldrig glemmer.

Nu til sidst er det nærliggende at spørge: Hvad kom der så egentlig ud af det hele? Var det ofrene og umagen værd?

Med god samvittighed kan vi roligt svare, at vi bidrog til:

- at Europa har kunnet leve i fred i 63 år,
- at det er usandsynligt, at der oprettes KZ-lejre og udøves tortur i Europa
- at det er usandsynligt, at der opstår krig mellem europæiske nationer
- at det er utænkeligt, at et europæisk land besætter et andet.

Hver gang jeg træffer en efterkommer efter et af modstandskampens ofre, gør jeg mig umage for at fremhæve og understrege, at afdøde har bidraget til, at vi har opnået de lige nævnte betydningsfulde og flotte resultater.

Derfor vil vi hædre vore helte og takke dem, og jeg vil slutte med at sige, at da dette er en mindehøjtidelighed, vil jeg foreslå at vi undlader bifald og i stedet i fællesskab afholder 1 minuts stilhed for at mindes og hædre de landsmænd, der satte livet til, for at du og jeg kan stå her i dag i fred og frihed.

Vi vil bøje vore hoveder og mindes vore helte i 1 minuts stilhed.

ÆRET VÆRE DERES MINDE – TAK

Vagn Hansen og Mogens Henrik Nielsen med fanerne ved Henrettelsespladsen. I midten sidder Vagn Hovmand i kørestol.

Gravfred for s/s Stora

Af Erik Kragelund

I 1985 fandt sportsdykkere på en grusbank ud for Hastings i den engelske kanal vraget af et sejlskib. I lasten var der en gravsten. Vraget blev identificeret som den danske skonnertbrig "Thomas Lawrence", der regnedes for et af Danmarks hurtigste sejlskibe. I lasten var der også våben til Haitis kejser, der var i færd med at nedkæmpe et oprør. Skibet, der tilhørte det kendte handelshus Chr. Broberg og Søn i København, var 20. april 1862 på rejse til Dansk Vestindien med stykgods, da det blev sejlet ned af den tyske dampfærge Die Schwalbe. Kaptajnen omkom, mens de øvrige 9 mand af besætningen blev reddet.

Tæt ved vraget ligger et andet vrage af et danske skib. Det er "s/s Stora", der den 3. november 1943 blev torpederet af en tysk motortorpedo båd, en såkaldt E-båd. Stora var i konvoj sammen med 14 andre skibe på vej til Bristol med krigsmateriel. 11 udenlandske og 11 danske sømænd inklusiv kaptajn Jens Fage-Pedersen omkom.

Det vakte harme, at kun kort tid efter Stora's krigsforlis blev vraget solgt til et sten og grus firma for £ 150, mens familie til de omkomne eller overlevende endnu var i live. Dette firma planlagde at fjerne eller tilintetgøre vraget for at udvinde grus og sand. Firmaet er senere gået fallit, og vraget tilhører i dag den lokale sportsdykkerklub.

Dr. Peter Marsden fra Shipwreck Heritage Centre var blandt dem, der protesterede over planerne. Han sagde: "Dette skib er et historisk monument. Hun er et eksempel på den type skib og de unge tapre mænd, som kæmpede og døde for at frigøre os fra den tyske trussel". Dr. Marsden startede en kampagne for at få s/s Stora deklareret som et krigsmonument og få gravfred for ligene af de omkomne.

Kim Wiesener, en journalist, skrev: "Ved skæbnens lunefulde spil hviler de to danske vrage på kanalens bund få hundrede meter fra hinanden, få sømil fra Hastings. Det er i denne by, berømt for slaget i 1066, at en mand har besluttet sig til at kæde vragenes indbyrdes uafhængige historier sammen. Dr. Pe-

ter Marsden, marine arkæolog og direktør for det lokale skibsvragsmuseum, forsøger at overbevise britiske instanser om, at de to vrage skal have gravfred.

s/s Stora (Rederiet Hetland) lå i Grangemouth den 9 april 1940. Kaptajn var Jens Fage-Pedersen. Dannebrog blev strøget og erstattet med the Red Ensign og skibet blev bevæbnet. Stora var et af de første danske skibe under engelsk flag, der kom ud at sejle. 13 andre danske skibe blev af England overført til fransk register. Disse skibe og Stora sejlede i den første tid kul til Frankrig.

Telegrafisten på et af de danske skibe talte for alle søfolkene derude, da han sagde: "Vi beder til Vorherre om at få lov at sejle med vore egne skibe, selvom de for fremtiden skal sejle under engelsk flag". På de første rejser var der bevæbnede britiske kanoner ombord. Man fandt hurtigt ud af, at det ikke var nødvendigt.

Flere danske skibe lå i nordafrikanske havne, der blev Vichy-kontrolleret efter Frankrigs fald. I Casablanca lå s/s Belgien, s/s Cyril, s/s Hilde og s/s Stora, alle under engelsk flag. Desuden lå s/s Else, Bjergningsfartøjet Geir og s/s Hebe, som var under fransk flag.

I oktober 1940 blev skibene sendt til Port Lyautey, som ligger op ad en lille flod nær Rabat.

De danske skibe og mange norske skibe blev spærret inde. Det var dårlige tider, der var 1000 norske sømænd og flere hundrede danske. Kosten var utilstrækkelig, der manglede de mest nødvendige ting. Mange blev syge, og skibene kunne ikke vedligeholdes ordentligt. Det danske udenrigsministerium tilbød, efter tysk ønske, de søfarende hjemrejse plus tre måneders ekstra hyre. Kaptajn Fage Pedersen skrev i 1943, at hans folk havde fået tilbudt hjemrejse i alt 16 gange. Besætningerne på de danske skibe under britisk flag skrev tværs over de forelagte dokumenter: "We are in His British Majestys Service".

Kaptajnen på Stora solgte en del af skibets stores, der ikke var brug for - det var for at forbedre forholdene for besætningen. De danske og norske søfolk blev meget dårligt behandlet af de franske myndigheder. Vichy myndighederne opfordrede de søfarende til at tage tjeneste under fransk flag, fra Lon-

don kom der opfordringer til at flygte over til de allierede.

Stora flagede med det engelske flag hver søndag. Da kaptajnen havde 50 års fødselsdag den 16 maj 1942, fandt andenstyrmand, at det også var en passende anledning til at flage.

Flere sømænd forsøgte at flygte og komme til Gibraltar, og for nogle lykkedes det under dramatiske omstændigheder. Nogle roede i en lille jolle de 150 mil til Gibraltar. Styrmand Max Mikkelsen fra Stora flygtede i oktober 1941. De var seks i båden, og de blev efter mange dage samlet op af en engelsk destroyer og kom direkte til Gibraltar. Tilbage i England gik Mikkelsen til det britiske War Transport Ministry og bad om hjælp til dem der var tilbage. Han meldte sig til S.O.E. og blev sendt til Danmark. Han var telegrafist mellem London og den danske modstandsbevægelse. Efter krigen var han lods i Danmark.

I sommeren 1941 begyndte tyskerne i Fransk Nordafrika at røre ved spørgsmålet om de danske og norske skibe og disses besætninger. En tysk kommission kom til Port Lyautey den 5 juni. Det var Danmarks grundlovsdag, og de flere skibe fejrede det med at flage med Dannebrog. Tyskerne var rasende. Kaptajn Fage-Pedersen blev kaldt op til flådens kontor. Tyskerne havde protesteret. Den 17. juni kom bevæbnede franske soldater ombord. Skibets besætning fik ordre om at pakke deres tøj. De blev bragt i land og anbragt i interneringslejre.

Det er et af krigens mørkeste punkter. Danske søfolk, som med deres skibe havde stillet sig til rådighed for Frankrig for som venner at hjælpe dette land mod den fælles fjende Tyskland. Nu, da Frankrig havde måttet kapitulere og fået en tysk samarbejdende Vichy regering, blev de behandlet som forbrydere på en sjofel og nedværdigende måde af repræsentanter for den nation, som de uden tøven var kommet til hjælp.

I lejrene levede de danske søfolk nu under elendige forhold, både sanitært og med hensyn til proviant. Ofte blev lejrene inspiceret af tyske kommissio-

ner, som kom fra Casablanca i fuld nazistisk krigsudrustning.

Den 11. november 1942 landede de allierede i Afrika. Vichy Nordafrika

bestemte, at skibene skulle sænkes. De franske marine-autoriteter havde givet ordre til officererne, som skulle udføre sænkningen af skibene, at de skulle foretages ved dynamitsprængninger, men kun i et par tilfælde blev denne ordre udført. I nogle skibe blev bundventilen blot åbnet. Det skete også med Stora.

De internerede danske og norske søfolk blev frigivet og kom tilbage til deres skibe, dvs. de kunne ikke komme til de skibe, der var sænket. På de skibe, der ikke var sænket, var alt, som ikke var skruet fast, væk. Der var ingen inventar. Redningsbådene var tomme, der manglede årer og kompasser. Alt var enten ødelagt eller stjålet, inklusiv trosser og presenninger

Kaptajn H.C. Røder tilbyder at hjælpe

Kaptajn H.C. Røder var med sit skib Tasmania på vej til Danmark, da tyskerne besatte Danmark den 9. april 1940. Han ændrede straks tur og gik til en engelsk havn. Her blev han af BBC og Admiralitetet opfordret til at tale over radioen og opfordre kaptajner og besætninger på danske skibe til at søge allieret havn. Det var den stemme, mange af os hørte. Senere blev Tasmania torpederet på vej fra Freetown til England.

De blev samlet op af et engelsk skib og landsat på Madeira, og derfra kom de til Lissabon i november 1942. Der forsøgte han at få de skibe, der var oplagt der, ud at sejle. Samtidig tilbød han Ministry of War Transport at rejse til Casablanca med sine folk, han regnede med at der lå 20 danske skibe i Nordafrika. Søfolkene fra Tasmania kom til Marokko januar 1943. Forholdene i Casablanca var sørgelige.

Kaptajn Røder var fire måneder i Casablanca og fulgte med i alt, hvad der foregik omkring de danske skibe. Han var ingen ven af franskmændene og fuld af harme over behandlingen af danske søfolk, som i 1940 meldte sig til tjeneste for de allierede. Især var han vred over, hvordan det var gået dem der var sendt i fangelejr. Kaptajn Røder hjalp besætningerne til at få tøj og andre nødvendigheder fra de amerikanske styrker.

Efter operation Torch, den allierede landing i Nordafrika, kunne de beslaglagte skibe og internerede søfolk i Alger og Marokko endelig slippe fri. De fem skibe på Sebou floden ved Port

Lyautey var sænket af franskmændene under den amerikanske invasion. Officerer og menige kom tilbage fra interneringslejrene og tog del i arbejdet med at bringe dem i sejlklar stand. Kaptajn H.C. Røder gjorde en energisk indsats for at få dem hurtigt i fart.

Amerikanerne gik i gang med at istandsætte de skibe, der kunne laves, og hæve de sunkne.

Den amerikanske marineofficer forlangte, at Stora skulle sejle som den var, uden presenninger til lugerne eller udstyr til redningsbådene. Kaptajn Røder gik sammen med kaptajn Jens Fage-Pedersen op til marineofficeren, men det var kun med store vanskeligheder, at Stora modtog det mest essentielle udstyr. Efter en nødtørftig reparation blev Stora lastet med fosfat til England. Den gik til Gibraltar, hvor den blev færdig udrustet og fortsatte sin rejse mod England. Derefter foretog den flere rejser over Atlanten.

s/s Stora sænkes

På rejse fra Themsen til Bristol med krigsmateriel den 3. november 1943 kl. 0.20 i konvoj CW221 med 14 skibe og med lods ombord, befandt s/s Stora sig i Kanalen nær ved Dungeness, hvor det blev ramt af en torpedo fra den tyske E-båd S138. Skibet blev sprængt i to stykker og sank øjeblikkeligt. Et engelsk kystfartøj reddede 6 danske og 9 britiske sømænd, mens resten af besætningen, 11 udenlandske og 11 danske sømænd inklusive kaptajn Jens Fage-Pedersen omkom.

Lasten beskrives af 3die styrmand Henrik Bødker Knudsen som larvefødder til tanks, de er meget tunge og var i bunden af lasten. Der var store kasser med fly reservedele. Armeringen på Stora bestod af en "toldpunder" kanon, fire Oerlikon 20 mm maskinkanoner, et Lewis maskingevær og to PAC Rockets. Der var fire marine kanoner og tre kanoner fra hæren ombord. Flere af den danske besætning havde været på kanonerskole i England.

Stora står på en grusbanke på 20 meters dybde og er i god stand.

Handelsskib eller krigsskib?

Mht. armeringen af handelsskibe var der ved krigens begyndelse en del debat. I England blev et skib, der kun havde kanoner agten for masten, betragtet som et armeret handelsskib. Hvis det derimod også havde kanoner

foran masten var det et krigsskib. Amerikanerne havde en anden opfattelse, lige fra begyndelsen havde amerikanske handelsskibe kanoner både foran og agter for masten. Armeringen foran bestod for det meste af en 3 tommer kanon på boven og to eller fire 20 mm Oerlikon maskinkanoner. Armeringen agter for masten var en 4 tommers kanon agter og fire 20 mm Oerlikon maskinkanoner. Undertegnede mener at kunne mindes, at senere fik også engelske skibe installeret en kanon på boven. Hvis vraget af Stora er i god stand, som det siges, kan dette sikkert let afgøres.

Det er lidt usædvanligt, at Stora havde maskinkanoner allerede dengang, og også at det havde fem kanoner ombord. Det er muligt, at nogle af kanonerne kun skulle med skibet på turen igennem kanalen.

Dr. Peter Marsden bedømte at s/s Stora, fordi det er et handelsskib, overhovedet ikke nyder nogen form for beskyttelse som "War Grave", uanset at hun faktisk var bevæbnet med Bofoss maskinkanoner. Under det videre opklaringsarbejde fandt Peter Marsden ud af, at den lov, der hjemler beskyttelse som "War Grave" til fartøjer fra Royal Navy, faktisk kunne bringes i anvendelse for alle fartøjer, der i krigsøjemed sejlede for England under 2. verdenskrig. Loven lader det være op til det britiske forsvarsministerium at udvide dækningsområdet. Det var der bare ingen, der hidtil havde tænkt på.

Peter Marsden indser, at hele sagen er følsom, idet offentligheden i England og Danmark næppe vil se stiltende på, at myndighederne ødelægger disse vrage. Det er imod international anstændighed og vil forværre Englands forhold til omverdenen. Dertil kommer, at historiske vrage ødelægges for økonomisk vinding. Det kan sammenlignes med at man vil anlægge en losseplads ved Mindelunden.

Dr. Marsden har læst de engelske officielle papirer om Stora og sagde: "Kaptajn Jens Peder Fage-Pedersen er en helt. Medens de var indespærret i det Vichy kontrollerede Nordafrika, beskyttede han sin besætning, så de ikke blev sendt til en kz lejr, og at skibet ikke blev overtaget af tyskerne". Han henviser også til skibets overtagelse i 1940 og hendes tur igennem Dunkerque virvaret. Tilstedeværelsen ved Mers el-Kebir ved det engelske bombardement af den franske flådebase. Han henviser til skibets logbog.

I 2000 blev eventuelle pårørende til de omkomne bedt om at sende breve til Dr. Marsden, hvori de protesterede imod, at vrage ikke blev beskyttet. Undertegnede skrev til alle ministerier og søfartsinteresser i Danmark om det samme. Kaptajn Jens Fage Pedersen, sønnesøn af kaptajnen på Stora, skrev et brev på egne vegne og også på vegne af Stora-kaptajnens søn og datter, 23/4/2000.

Styrmand Henrik Bødker Knudsen (nu død) skrev et lignende brev.

Dr. Marsden opfordrede også den danske ambassade i London til at underrette de forskellige ministerier i Danmark. Flere svarede ikke, men dem der svarede sagde, at skibet er i britiske farvande, og at det derfor er en sag for de britiske myndigheder.

En af de omkomne var underofficer fra Royal Navy James Varndell. Han var kanoner ombord og 44 år. Han havde to døtre, Rosemary og Valerie, som var 4 og 12 år gamle dengang. De ansøgte Forsvarsministeriet i England om, at vraget blev betegnet som en krigsgrav under loven om beskyttelse af militære jordiske rester af 1986. Som de sagde i deres ansøgning, var skibet i militær tjeneste, da det blev torpederet.

Dette blev afvist af Forsvarsministeriet. Dr. Marsden bad, med støtte fra det engelske sømandsforbund, om en juridisk undersøgelse. Denne blev hørt af den engelske "High Court" den 26. oktober 2005. Afgørelsen var, at loven, som var ment for militære formål, også kunne gælde handelsskibe. Forsvarsministeriet appellerede dommen, sagen kom for appeldomstolen den 6. oktober 2006, og appeldomstolen afgjorde, at High Court afgørelsen var korrekt. Dvs. at loven kan bruges til at omfatte handelsskibe i krigstjeneste.

Ved afgørelsen fra appel domstolen sagde Sir Anthony Clarke, Master of the Rolls: "At sejle i en konvoj kan betragtes som en krigshandling." Han tilføjede, at Secretary of State ikke havde vurderet sagen i fuldstændighed.

Dr. Marsden, som startede processen siger, at dette er en mærkepæl, men vi er der ikke helt endnu. High Court har sagt, at Stora er berettiget, og nu venter vi på at Forsvarsministeriet designerer Stora som krigergrav.

Dr. Marsden vil gerne, at overlevende eller pårørende til de omkomne igen nem det danske kulturministerium eller forsvarsministerium protesterer overfor den engelske regering mod at gravfreden forstyrres.

John Short fra Hastings Sub Aqua Association, som købte vraget for £ 150 i 1985, siger at Forsvarsministeriet ikke har ret til at betragte det som en krigsgrav, idet han ejer vraget. Dette vil blive hørt i en juridisk undersøgelse.

Afgørelsen fra High Court betyder, at mange skibe sænket i de to verdenskrige nu kan få den samme beskyttelse som krigsskibe. En af søstrenes sagfører sagde efter afgørelsen, at selv om denne sag drejer sig om en enkelt person, som døde på sit skib under den

anden verdenskrig, så implicerer det regeringens politiske fremgangsmåde mod handelsskibe generelt.

I Danmark og England findes folk, der bekymrer sig om krigssejlerens minde. Dette faktum er etableret ved de årlige mindegudstjenester, arrangeret af Inger Batchelor. De finder sted ved det flotte mindesmærke for de danske faldne, flankeret af et vindue med Dronningens tegning. Det er i Skt. Nicholas Domkirke i Newcastle.

Besætningsliste, s/s Stora

Omkomne

Jens Peder Fage Pedersen, 51 år, kaptajn, dansk, født 16/5/1892
Kjell Arne Brandt, 36 år, dansk. 1st styrmand, født 26/8/1907
Niels Bernhard Hansen Damgaard, 40 år, 1st telegrafist, dansk, født 19/4/1903
Leslie Mayne Reid, 22 år, telegrafist, britisk. 10 Alness Cres. Glasgow SW2
Johannes Christian Rasmussen, 53 år, bådsmand, dansk, født 4/3/1890
Laurits Christian Lilie Larsen, 30 år, 2den mester, dansk, født 17/1/1913
Kaj Lykke Jensen, 31 år, 3die mester, dansk, født 23/3/1912
Arne Hakon Soderberg, 40 år, hovmester, dansk, født 7/4/1903
Albert Edward Walls, 46 år, kok, britisk, 53 Vine Street, South Shields
Rasmus Nielsen Hansen, 51 år, 2den styrmand, dansk, født 16/7/1892
Carl Ejnar Mortensen, 24 år, matros, dansk, født 31/12/1918
Holgar Christian Nielsen, 25 år, matros, dansk, født 14/2/1918
Bernard Griffiths, 18 år, koksmath, britisk, 42 Bethnal Green, London E2
James Varndell, 44 år, Deck Hand, britisk, født i Ackbridge
George Bradley, 31 år, Deck Hand, britisk, født Manchester
John Hubert Smith, 27 år, D&G, britisk, White Lodge, Little Berkhamstead, Herts
Nickifor Popovici, 23 år, fyrbøder/lemper, født Rumænien, 29 Harris Buildings, Burslem Street, London F1
Alfred Nirenberg, 20 år, fyrbøder/lemper, britisk, 11 Ickburgh Road, Clapton, London
James Frederick William Passfield, 30 år, fyrbøder/lemper, britisk, 71 Grenfell Avenue, Romford, Essex
Horace Mc Donald, Deck Hand, D.E.M.S. Personnel
Lods, Watson Evans Peverly, 51 år, Channel Pilot, 257 Folkestone Road, Dover

C P R (Christian?) Djørup, 62 år, matros, dansk. Han er ikke på den mandskabsliste, der blev lavet af Ministry of War Transport i Cardiff den 17. December 1943 (Født 8. Sep. 1881)

Overlevende

Hendrik Bødker Knudsen, 22 år, 3die Styrmand. Brovej 199, 5500 Middelfart, nu død.
Hans Christian Frederick Viggo Robert Nielsen, 44 år, maskinchef
Reginald Frank Alner, 20 år, britisk, født i Winchester (85 år nu)
Robert Denis Adcock, 18 år, Deckhand, britisk, født i London (83 nu)
John Frederick Wells, 18 år, Deckhand, britisk, født i Erith (83 nu)
Albert Jones, D.E.M.S. Personnel, Deck Hand
Carl Ajnar Morgensen, 24 år, AG? dansk (Morgensen ?)
Karl Peter Petersen, 22 år, matros (87 nu)
Reginal Robert Kibble, 17 år, messedreng, britisk, født i London (82 nu)
Gordon Albert Charles, Richardson, 16 år, kahytsdreng, britisk, London (81 nu)
Eric William Sadler, 20 år, fyrbøder/lemper, britisk, født i Wales (85 nu)
Samuel Stear, 33 år, fyrbøder/lemper, britisk, født i London
Joseph Buxton, 33 år, fyrbøder/lemper, britisk, født i Grantham
Harry William Rasch, 24 år, matros, dansk, født i Nakskov (89 nu)
Svend Aage Andersen, 36 år, matros, dansk. Omkom med s/s Margit 1944

Forårets mærkedage

Af Mogens Henrik Nielsen

Foråret med dets mærkedage er en travl tid for beboere og personale på Bernadottegården og i Bernadotteparken. I år blev de indledt med et biografbesøg for at se den meget omtalte og seværdige film: *Flammen og Citronen*, spillet af hhv. Mads Mikkelsen og Thure Lindhardt - og skrevet og instrueret af Ole Christian Madsen. I alt 40 personer, incl. hjælpere, havde lejet den store biografsal i en af byens biografteatre. Der var lidt problemer med at komme på plads med rollatorer og kørestole, da elevatoren var i stykker. Men indkom vi og alle fik set filmen og alle var meget optaget af den. Meningerne om den var mange.

- Var der virkelig så meget skyderi?
- For lidt om hverdagsliv og besættelse.
- Rigtig gode skuespillere.
- "Sådan var virkeligheden!" var nogle af udsagnene.

Man sluttede af med et besøg på en nærliggende græsk restaurant, hvor snakken om filmen fortsatte.

9. april

... mødtes vi ca. 70 personer ved Bernadottes mindesten og mindeæg. Vejret var tørt og solen skinnede, men vejret var, som vejret er i april. Koldt!

Undertegnede bød de mange deltagere velkommen, hvorefter fanen blev ført frem af John Sønderkov med Per Johansen som fanevagt.

Højtideligheden var som altid, kort og stilfærdig. Man sang et par sange, hvorefter der blev lagt blomster ved Bernadottes mindesten fra Bernadottegården og fra Bernadottegårdens Venner. Fanen blev ført tilbage, og alle

blev indbudt til en kop kaffe med rundstykke og en "lille én". Folk fik igen varmen og snakken gik livligt. "Kan du huske?"; men efterhånden er der ikke mange, der kan huske den 9. april 1940. En dejlig formiddag i mindernes tegn - minderne om de 5 år.

Om eftermiddagen havde sognepræst ved Himmelev Kirke, Andreas Thom, inviteret til kaffe i Himmelev sognegård. Den tidligere krigssejler, Erik Kragelund Nielsen, og undertegnede havde lovet at fortælle om, hvordan vi huskede den første 9. april 1940.

Erik Kragelund fortalte om, hvordan man om bord på hans skib havde holdt skibsråd for at afgøre, om man skulle sejle til en allieret havn eller sejle hjem til Danmark. Alle, fra skibsdrengen til kaptajnen, deltog i afstemningen. Men alle var enige om at sejle til en allieret havn. Det blev i første omgang til England. Først 3 år under allieret flag, men ved juletid 1943 fik man lov til at sejle under Dannebrog. Det blev til sejlads både fra England og fra U.S.A. og til et par barske ture i konvoj over Nordatlanten til Murmansk med torpederinger og bombeangreb. De danske krigssejlere måtte opleve det lidt bitre, at hvor kz-fangerne og de indsatte i Vestre fængsel og Frøslev blev modtaget med taler og blomster den 5. maj, var der ingen på kajen, bortset fra familien, da de kom hjem hen på sommeren og i efteråret 1945. Men i dag betragter vi dem som de første Frihedskæmpere.

Ragnhild Olsen 99 år og Bente hygger sig ved kaffen.

Jeg fortalte om, hvordan jeg som 13-årig skoledreng i Vestjylland den 9. april blev vækket af min mor, der grædende fortalte, at tyske tropper var gået over grænsen i Sønderjylland tidligt om morgenen, og at vi nu var besat af Tyskland. Dagen igennem så vi tyske fly flyve nordpå med tropper og materiel til at sætte ind i kampen mod Norge. Norge, hørte vi, overgav sig ikke som Danmark. Om aftenen fik vi den første aften med mørklægning i fem år. Begyndelsen til en lang besættelsestid med rationering, alsang, modstandskamp med illegale blade, nedkastninger og sabotager - senere til fængslinger, arrestationer, deportationer og henrettelser.

Hvordan jeg efter en sabotage sammen med 5 kammerater havnede først i Frøslev og senere i Neuengamme. Herfra kom jeg hjem med en af Bernadottes ambulancebusser den 9. april 1945.

Nogle af de mange fremmødte.

Fanen føres til Mindestenen af John Sønderskov og Per Johansen.

Emmy Reitof, tidl. leder på Bernadottegården, nu KZ-sygeplejerske, fortalte om hvordan mærkedagen mindes på Bernadottegården og hvorfor det er så vigtigt at huske den 9. april og de andre mærkedage. Vi må ikke glemme! Der var mange mennesker i sognegården og der blev stillet mange spørgsmål.

4. og 5. maj

Den 4. maj hen under aften tog vi ca. 65 beboere, brugere og hjælpere af sted til Mindelunden i Ryvangen i to store busser. Vejret var dejligt, stille og skyfrit og overalt lyste det nyudsprungne bøgeløv op. Som altid begyndte vi opholdet i Mindelunden med et besøg ved Henrettelsespladsen. Vi havde be-

Chr. Sørensen synger.

boerfanen med og den tidligere modstandskvinde Birgit Brammer lagde blomster ved mindepladen med Kaj Munks tekst. Før vi forlod pladsen sang vi "Altid frejdig når du går..." sammen med de andre besøgende.

På vej hen til gravene gik nogle af os gennem Pergolaen med alle mindepladerne for de mange, der ikke kom hjem fra de tyske lejre. Flere havde en blomst med til en afdød kammerat. Ved monumentet havde vi igen fået gode pladser af Mindelundens personale. Vi havde selv stole og tæpper med, så alle kom til at sidde varmt og godt.

Hjemmeværnets Musikkorps spillede og Zahles kor sang. Tidl. kz-fange Mogens Dyhre talte om de mange, der mistede livet under besættelsen – modstandsfolk, krigssejlere og andre. Der var mange, der var med for første gang og de syntes alle, at det var en smuk oplevelse. På vejen hjem kørte vi forbi Gentofte Rådhus, hvor man havde sat levende lys i alle vinduer. Det var mørkt, da vi nærmede os Bernadottegården – bussen slukkede forlygterne, så vi kunne nyde det smukke syn af den lysallé, som Bernadottegårdens Venner hvert år modtager os med.

På Bernadottegården havde "Vennerne" dækket bord, hvor vi blev budt på varm kaffe, snitter og en Gammel Dansk. Det blev sent, inden vi skiltes efter at have sunget et par sange.

Næste dag, den 5. maj, mødtes mange af os igen ude ved Mindeegen kl. 11. Ca. 125 havde fundet vej. Igen blev fanen ført frem af John Sønderskov og med Per Johansen som fanevagt. Der blev sunget og Erik Kragelund holdt talen ved stenen. Han fortalte om sine oplevelser i de 5 år som allieret krigs-

sejler. Der blev lagt blomster fra Bernadottegården af Hanne Bahnsen, fra Bernadottegårdens venner af Rie Hansen og fra Danforce, Den danske Brigade, lagde Günther Fröhlich en buket.

Efter højtideligheden var der fællesspisning med underholdning og festtale i blok 4. Festmiddag med kyllingesteg og blomster i Madeira til dessert og dertil et glas vin. Festtalen blev holdt af et af bruger-pårørenderåds medlemmer, Birger Grøsfeldt. Med et par pæne ord til Bernadottegården overrakte Günther Fröhlich huset en plakette. Efter desserten og kaffen var der underholdning ved tidl. operasanger Christian Sørensen, som med sin dejlige sang underholdt forsamlingen med kendte sange og operettemelodier.

Alle var mere eller mindre trætte efter to dages fest og mindehøjtideligheder. Et minde rigere.

Mogens Henrik Nielsen byder velkommen.

Hanne Bahnsen har lagt blomster ved Bernadottes Mindeeg.

Flammen og Citronen

Mennesker valfarter i biografen for at se filmen

Af fotograf Niels Jacobsen

Jeg stiller mig det spørgsmål, om vi danskere virkelig er blevet så historisk underfrankeret, at mange hopper på den vogn, at Danmarks dyreste film nu skal være den skinbarlige sandhed omkring besættelsestiden.

Filmen er efter min mening hverken en dokumentar, krimi eller gangsterfilm til en forfærdelig masse penge, 46 millioner kroner!

Når jeg læser, at filmens manuskript har taget 7-8 år at lave, kan jeg undre mig over, at der er så mange faktuelle fejl i den. Nuvel, man skriver da også i filmens indledning "frit baseret på faktiske historiske begivenheder." Det giver et vist spænd i den historiske elastik, men man behøver ikke som det her er tilfældet, at sprænge den i fiktionens navn.

Jeg anerkender, at en filminstruktør har ret til at lave fiktionsfilm, men han bevæger sig her i et minefelt, hvor nogle seere kan blive historieforvirret.

Det som gør mig bekymret er, når jeg læser unge menneskers meninger i aviserne og på internettet efter at de har set filmen. De betragter den som den skinbarlige sandhed omkring krigen og historien om Flammen og Citronen.

Det samme gør Det Danske Filminstitut, som på deres hjemmeside skriver: "Ole Christian Madsen fortæller den autentiske historie om de to legendariske danske modstandsfolk".

Det viser hvor lidt både unge mennesker og repræsentanter for filmverden kender til besættelsestiden.

Må man håbe, at filmen vil være medvirkende til, at der bliver taget hånd om den manglende viden i skolerne, og at de presseansvarlige på Filminstituttet måske fremover skruer lidt ned for blusset når de gør reklame for en film.

Anmeldelserne af filmen

Når man bladrer i alle filmanmeldelserne, så er der reelt kun journalist Georg Metz i Information 28. marts, som direkte har skrevet, at han mener filmen er historisk ukorrekt.

Jørgen Kieler (f. 1919), den gamle modstandsmand i Holger Danske, som kendte filmens hovedpersoner, siger i et interview i Dagbladet Arbejderen 29. marts: "Det er ikke en dokumentar, men et kunstværk."

I Weekendavisen på nettet har Bo Green Jensen citeret Gunnar Dyrberg (f. 1921), en anden af dem som kendte Flammen og Citronen for udtalelsen: "Det er jo ikke en historisk film," og Gunnar Dyrberg fortsætter i Berlingske Tidende den 27. marts: "Det er film. Der skal skrues lidt op for dramaet nogle steder. Det er, som det skal være." Om den anderledes skildring af filmens hovedpersoner siger Dyrberg til samme avis: "Det er helt i orden, og hvad man kunne vente." Hvis vi vender tilbage til Weekendavisen, så kommer Gunnar Dyrbergs lune virkelig frem, da han på et tidspunkt udtaler sig om filmens svage sider: "Når man bliver så kendt, må man finde sig i at blive behandlet som Gøngehøvdingen."

Generelt er de to modstandsfolk enige om, at det er en god film, som ikke er hverken historisk eller dokumentarisk.

Patent på sandheden

Bo Green Jensen citerer også i sin artikel produceren af filmen Lars Bredo

Andersen for følgende sætning om de gamle frihedskæmpere: "Vi skal beskytte dem, samtidig med at vi skal passe på, at de ikke tager patent på sandheden."

Hvis man skal agere djævlens advokat, vil man nok anfægte Bredos udtalelse, da filmen flere gange stjæler andreshandlinger under besættelsestiden og tillægger dem Flammen og Citronen. Er det beskyttelse af frihedskæmperne i fiktionens navn? Måske nærmere misbrug, vil nogle hævde.

Djævelens advokat vil nok også stille spørgsmålet: "Hvilke frihedskæmpere har taget patent på sandheden?"

Det interessante omkring Flammen og Citronen var/er, at de efter befrielsen blev genstand for en massiv helte dyrkelse. De blev et symbol på, at vi havde gjort modstand mod besættelsesmagten – til trods for at mange danskere havde samarbejdet med tyskerne.

Lars Bredo og Ole Christian Madsen fortsætter helte dyrkelsen, hvor de fuldstændig overser alle de øvrige ting, som hovedpersonerne har bedrevet i modstandskampen.

Jeg er godt klar over, at fiktionsfilmen kun omhandler en kort periode af Flammen og Citronens liv under besættelsestiden.

Det er i min optik ikke fair at fremstille Flammen og Citronen som nogle skydegale mafiosos. Deres historie og bidrag er langt mere omfattende i besættelsestidens historik.

Den kredit giver filmen dem ikke. Det er ærgerligt, for så kunne vi efterfølgende debattere, hvad der er rigtigt og forkert i deres handle måder. Den mulighed fratages vi.

Samtidig giver filmen heller ikke nogen som helst kredit til de personer, som var de reelle deltagere i flere af de aktioner, som vi biografgængere er vidende til. Man "stjæler" andres bidrag til besættelsestidens historie for at få det til at passe ind i filmen.

Det tangerer vel til det respektløse over for de personer, som udførte aktionerne med livet som indsats.

Det positive

Kan du ikke sige noget positivt, vil læseren spørge.

Selvfølgelig kan jeg det.

Filmen er fremragende fotograferet.

Jeg er gammel Valbydreng, og har i en halv menneskealder ikke set Valby Bakke i så smukt et lys som det i filmen. Det er sublimt!

Derudover er det nogle fremragende skuespilpræstationer. Jeg holder meget af Mads Mikkelsens lidt tørre humor. Specielt da han henkastet siger "Flammen og Citronen i Japan". Det minder mig lidt om "Walter og Carlo i Amerika".

Hvorledes med det historiske?

Filmen belyser efter min opfattelse på en fin måde den mistro, som man havde til hinanden under besættelsen. Det er fint, at vi får det frem.

Men film er ikke alt

Jørgen Kieler opfordrer i sit interview i Dagbladet Arbejderen til at læse mere om emnet.

Derudover kan man besøge Frihedsmuseet, Frøslevlejrens og Horserødlejrens Museum, eller møde op til de mange foredrag som Frihedsmuseets Venner afholder.

I det vestjyske afholder Historisk Samling for Besættelsestiden i Esbjerg også foredrag.

Når vi taler om de gamle modstandsfolk, så er vi ved at være nået til fem minutter i tolv, såfremt man vil have deres fremstillinger fra besættelsestiden.

Derfor kære læsere, mød op til foredragene mens tid er, og få fortalt historierne fra "hestens" egen mund.

Det er ikke Hollywood, men Danmark under besættelsen uden filter, fortalt af dem som deltog og dem, som har indsigt i tingene.

Sammenblandinger i filmen

Hvis vi ser på filmens Winter, så er her tale om Vilhelm Leifer (1904-1993), som var chef for visumkontoret og som i henhold til historikerne arbejdede i størrelsesforholdet 51-49 i det dansk-tyske samarbejde. I scenen fra et af Stockholm-møderne, hvor Flammen og Citronen i øvrigt aldrig deltog samtidig, giver Winter/Leifer en lodret ordre til dem om, at likvideringen af Gestapochefen SS-Sturmbannführer Karl Heintz Hoffmann (1912-?) ikke kunne komme på tale. Såfremt mødet

havde fundet sted, ville de formentlig ifølge kilder nok have svaret noget i retning af: "Hvad fanden bilder du dig ind." Leifer var på intet tidspunkt i en position til, at han kunne give ordre til de aktive modstandsfolk.

Modstandskammeraterne bekræfter også efter krigen, at deres gruppe havde en regel som hed at "her modtager vi ikke ordre."

I det andet møde deltager en person fra Hærens Efterretningstjeneste, lydforholdet i biografen gjorde, at jeg ikke fik fat i hans navn, senere research har vist, at der er tale om en ved navn Spex (ren James Bond), men jeg var klar over, at personen skulle være det tidligere medlem af nazistpartiet og medlem af Hærens Efterretningstjeneste: Schiøtt-Eriksen (1905-1976), hvis tjeneste i øvrigt under krigen gav ordre til likvidering af to Holger Danske folk, fordi de ville have en ligelig fordeling af våbenene til modstandsgrupperne (Erik Nørgaard har skrevet bøger om mordet på Løjtnant Schou og "Den skæve våbenfordeling").

Efter krigen blev Schiøtt-Eriksen i øvrigt ikke afskediget ved en tjenestemandssag for sit kortvarige medlemskab af DNSAP.

Leifer blev efter krigen sat ud på et sidespor og blev chef for politiet i flygtningelejrene. Her kunne han efter politiledelsens mening ikke gøre skade, mens man samlede materiale om ham. I den såkaldte "Leifersag" blev han frifundet for skyldnersvig, manddrab (mordet på Horst Gilbert) og spionage til fordel for Det Tredje Rige. I 1951 blev han afskediget fra Politiet. Men alt i alt, så fremstår Leifer i dag som en suspect person.

I den samme scene i filmen deltog "Ravn", som i virkeligheden var Frode Jakobsen (1906-1997). Han indtog på intet tidspunkt i besættelsestiden en direkte operativ rolle i modstandskampen.

Hvorfor har man i øvrigt i filmen ikke fremstillet personerne ved deres rigtige navne?

Horst Gilbert

Hvis vi ser på chefen for det tyskejede Skandinavisk Telegrambureau Hubert Horst Gilbert (1889-1944), så var han trods sin civile optræden SS-Standartenführer og spillede lidt af et dobbeltspil. Gilbert blev den 14. oktober 1944 likvideret i døren til Telegrambureauet

på Sortedam Dosseringen af Ella von Cappeln og Svend Jensen.

Og altså ikke som i filmen af Flammen og Citronen ved hoveddøren.

Adolf Siebold

Likvideringsforsøget på spionchefen Hermann Adolf Siebold på Phistersvej i Charlottenlund, blev korrekt nok udført af Flammen. Den anden person som deltog, var ikke som filmen viser Citronen, men Jørgen Rantzau, som var med for at udpege tyskeren.

Elisabeth Lorentzen

Inden vi gør nogle af de beskrevne likvideringer fra filmen færdig, så er det på sin plads at nævne, at Elisabeth Lorentzen, som i filmen først bliver skudt i skulderen af Citronen, og derefter ombragt i et orgie af skud fra Flammens revolver.

Det er en sandhed med kraftige modifikationer.

Det er beviseligt at Citronen, som angiveligt skulle have været på sin første likvideringsopgave den 22. januar 1944, jf. hans egen efterfølgende forklaring, havde tømt sin revolver i Lorentzen. Hvem den anden Holger Danskemand var, svæver lidt i det uvisse.

Elisabeth Lorentzen overlevede i øvrigt mirakuløst.

Valby Bakke

Hvis vi ser på attentatet den 19. april 1944, hvor en bil fra Gestapo bliver angrebet på Valby Bakke, var der ikke som i filmen én dreng, men to drenge i bilen. Bilen var fra Werner Bests vognpark og chaufføren var Tage Lerche. En kilde fortæller at Lerche var i civil og ikke som filmen viser i uniform, derudover var det en civil bil uden naziflag på køleren jf. samme kilde.

Det eneste korrekte som filmen viser er, at Lerche blev dræbt. Først den 25. april kan man læse i Berlingske Tidende, at Lerches søn også er død. Sønnens kammerat overlever, da han gemmer sig bag nogle træer i Søndermarken.

Så langt så godt.

Reelt set foregik attentatet slet ikke som filmen beskriver det. Der var ingen modstandsfolk som stod og ventede på den tyske bil.

Flammen, Citronen, "Bent" og "Hermand" kørte på Roskildevej i en stjålet Opel Kaptajn, da de fik øje på den tyske bil, hvor chaufføren længe havde været på gruppens "ønskeliste".

Flammen kørte, "Bent" sad under klappen i bilens kuffertrum, "Herman" på bagsædet og Citronen på forsædet.

Kilder fortæller, at de først åbnede ild mod den tyske bil da de overhalede den.

I aviserne dagen efter kunne man læse, at begivenheden fandt sted kl. 14.30 i krydset mellem Pile Allé og Vesterbrogade/Roskildevej.

Efter episoden siger modstandskammerater, "at der gik noget" i stykker i modstandsmanden Flammen og ikke som filmen viser Citronen.

Episoden skabte i øvrigt det rygte, at det var Werner Best eller hans børn som man var ude efter. Det illegale blad Information måtte herefter skynde sig at berolige Best og at man ikke havde til hensigt at gå efter hverken ham eller hans familie.

Man ville for alt i verden ikke have en oplevelse som den Tjekkerne kom ud for efter mordet på Heydrich (1904-1942), hvor man brændte byen Lidice ned til jorden.

Arrestationen 1944

Omkring arrestationen af Flammen og Citronen i politiuniformer på Ryvangs Allé som filmen viser, så er det heller ikke korrekt. De blev ikke arresteret sammen og slet ikke på Ryvangs Allé.

De to som blev arresteret under "Aktion Möve" (tyskernes aktion mod det danske politi 19/9-1944) var Citronen og Helmer Bomhoff. Arrestationen foregik på Nørre Allé i København, og de blev efterfølgende ført til Skt. Hans Gade Skole, hvor det lykkedes Bomhoff

Strandvejen 184, der blev sprængt i luften af Peter-gruppen.

at flygte efter at Citronen var blevet såret af et lungeskud.

Citronens død

Omkring Citronens endeligt den 15. oktober 1944, var det en tilfældighed at Gestapo kom på sporet af ham, da de egentlig kom for at se, om husets ejer Aage Valdemar Strøm Tejsen opbevarede våben og evt. arrestere ham på adressen Jægersborg Allé 184.

Først efter at Citronen havde åbnet ild mod de indtrængende tyskere, blev der tilkaldt forstærkning fra Jægersborg Kaserne, og en flere timer lang ildkamp udspandt sig. Huset brød i brand og Citronen måtte forlade det. Derefter blev han som filmen rigtigt viser det skudt udenfor. Dog ikke i dagslys, men midt om natten.

Sygeplejersken Ellen Christensen var i øvrigt til stede i villaen men undslap, hvilket filmen ikke viser.

I det illegale Information, kunne man den 16. oktober læse følgende:

"Natten til Søndag blev foretaget en tysk Politiaktion mod Villaen, Jægersborg Allé 184, tilhørende Arkitekt Aage V. Strøm Tejsen. En Mand, der opholdt sig i Huset – ikke Arkitekten, – blev dræbt under Ildkamp og Huset sprængt i Luften og totalt ødelagt."

Flammens død

Hvis vi vender blikket mod Flammen, så spiste han middag på Bellevue Strandhotel med et par venner den 18. oktober 1944.

Efter middagen besøgte de Elsa og Erik Nygaard og deres to små drenge, da Gestapo dukkede op. Derudover var også Lis og Helmer Bomhoff, som efterfølgende havnede i Frøslevlejren, samt hans far Gunnar Bomhoff til stede. Gunnar Bomhoff, som også var bidragsyder til Holger Danske, omkom i koncentrationslejren Neuengamme den 13. april 1945, efter først at have været over Frøslevlejren og koncentrationslejren Dachau.

Filmene viser kun 2 personer + Flammen. Reelt set var der 6 voksne og 2 børn til stede.

Villaen, Strandvejen 184, hvor Flammen døde, blev i øvrigt sprængt i luften kort efter midnat af medlemmer af Peter-gruppen.

Sidst men ikke mindst, så var det ikke Hoffman, som filmen viser, der gik ned i kælderen til Flammen, det var SS-Hauptsturmführer, Kriminalrat Eric Bunke (1907-?), som i den korrekte histo-

Jægersborg Allé 184 efter at huset var blevet sprængt i luften.

rie går op på første sal hvor han kunne konstatere, at Flammen var næsten død efter at have taget en giftpille, da han ikke havde nogen våben og huset var omringet af tyskere. Flugt var umulig.

Der var altså ikke som filmen viser flere skudklare revolvere på et bord i en kælder.

Lis Bomhoff har i øvrigt berettet om, hvorledes tyskerne "i sand krigsdans" slæbte Flammen ned ad trappen ved benene.

I Gestapos rapport fra 26. oktober meddeles følgende: "Efter længere tids efterforskning er den mest berygtede mordgruppe, nemlig Holger Danskes mordgruppe, nu fuldstændigt udslettet. Gruppens leder Bent Faurschou-Hviid, dæknavn Flammen, blev fundet og likvideret den 18.10.1944".

Andet

Lad mig lige som en afrunding pointere, at det var altså ikke kutyme, at man sad på en eller anden vinstue og plaprede ud til højre og venstre om, hvad man lavede af diverse former for illegalt arbejde under besættelsen.

Det var heller ikke kutyme, at man rendte rundt mellem tyskerne og slet ikke på Hotel Nordland, når man var eftersøgt, og der var sat en anseelig pris på ens hoved.

Fakta om Flammen og Citronen

Tillad mig at beskrive nogle få af de øvrige ting, Flammen og Citronen bedrev under besættelsestiden for at sætte deres illegale arbejde i et konkret lys, som filmen mangler.

Flammen (Bent Faurschou-Hviid 1921-1944), i efteråret 1943 kom han til København, hvor han blev aktiv i Holger Danske.

Hvis vi ser på sabotageaktionerne, så fortæller Jørgen Kieler, at Flammen under en aktion mod Hartmanns Maskinfabrik i København 1943, var i besiddelse af en stor selvbeherskelse.

Flammen, Bent Faurschou-Hviid

Det skal også nævnes, at Flammen deltog i sabotagen mod Varde Staalværk 1943.

Da jødeaktionen begyndte i 1943, deltog han i hjælpearbejdet.

Sabotageaktionen mod Riffelsyndikatets Hellerup afdeling 1943.

Sabotageaktionen mod B&W motorfabrik i Strandgade 1944.

Angrebet på Schalburgkorpsets hovedkvarter i Frimurerlogen 1944.

Omkring likvideringerne var Flammen en del af en såkaldt løst organiseret gruppe i Holger Danske, af nogle kaldet "De ensomme ulve", som bl.a. talte Gunnar Dyrberg (f. 1921) og Citronen som medlemmer.

For Citronens (Jørgen Haagen Schmidt 1910-1944) vedkommende, var han reelt set modstandsbevægelsens altnuligmand. Han var leveringsdygtig i både sabotage, likvideringer og ikke mindst transporter til Sverige.

Hvis vi skal nævne nogle af de sabotageaktioner han deltog i, så var der:

Sabotage på Citroën fabrikken i 1943, hvor han i øvrigt selv var ansat.

Forum i København 1943, som tyskerne havde planlagt at anvende til sovesal for deres soldater.

Sabotageaktionen mod Riffelsyndikatets Hellerup afdeling 1943.

Fra foråret 1944 organiserede han flugt-ruter til Sverige for eftersøgte danskere – specielt modstandsfolk. Fra det tidlige forår og frem til september hjalp han i snit omkring 40-45 personer til Sverige pr. måned incl. sin egen kone.

Kilder:

Berlingske Tidende diverse numre, april 1944
Bo, Michael: Instruktør, den rene krig findes ikke (Politiken 29. marts 2008)
Bomhoff, Lis: Flammen og Citronen (Erindringer, Befrielsen 1945)
Dagbladet Arbejderen: Modstandsmand: Det er en god film (Interview med Jørgen Kieler, 29. marts 2008)
Dagbladet Arbejderen: Jeg så Flammen skyde (Interview med Ole Ewé, 2. april 2008)
Det Danske Filminstitut: Flammen og Citronen (udateret 2008)
Dyrberg, Gunnar: Modstandsmand i Holger Danske (DVD, Frihedsmuseets Venner 2003)
Erin-Madsen, Christian: Flammen og Citronen som de virkelige var (Berlingske Tidende, 27. marts 2008)
Faldne i Danmarks Frihedskamp (Frihedsmuseets Venners Forlags Fond 1990)
Finnedal, Martin: Modstandsfilm er flot, men upersonlig (Politiken, 27. marts 2008)
Fjeldgård, Poul: Aktion Möve 19/9-1944 (DVD, Frihedsmuseets Venner 2002)
Green Jensen, Bo: Den levende historie (Weekendavisen, udateret 2008)
Fredensborg, René: Historikere advarer om at tro på "Flammen og Citronen film (Avisen.dk, 09.04.2008)
Hvem var hvem 1940-1945 (Gads Forlag 2005)
Jyllands Posten: Flammen, Citronen og den sande virkelighed (udateret kronik 2008)
Kieler, Jørgen m.fl.: Frygten for en kommunistisk revolution (DVD, Frihedsmuseets Venner 2007)
Kjeldbæk, Esben: Sabotageorganisationen BOPA 1942-1945 (Frihedsmuseets Venners Forlag 1997)
Kjær Jensen, Chris: Krigens kronvidne (Berlingske Tidende, 20. juli 2007)
Lundtofte, Henrik: Gestapo, tysk politi og terror i Danmark 1940-45 (Gads Forlag 2003)
Lundtofte, Henrik: Gestapo – de rene bæster eller ej (DVD, Frihedsmuseets Venner 2004)
Metz, Georg: Klicheernes krønike (Information, 28. marts 2008)
Skotte, Kim: Flammen & Citronen er en voldsom film med ridser i lakken (Politiken, 28. marts 2008)
Sørensen, Kaare: Flammen og Citronen skuffer (Avisen, 27. marts 2008)
Vesterdal, Anne: Sygeplejersken og Citronen (Sygeplejersken, udateret)
Øvig Knudsen, Peter: Efter Drabet (Gyldendal 2002)

Filmen, der angår os alle

"Det angår os alle," sagde vi under besættelsen. Ingen dansker kunne forholde sig neutral i årene 1940-45.

Men der var selvfølgelig dem, der udnyttede situationen til egen fordel, for eksempel handlende, der satte et skilt i vinduet med teksten "Hier wird deutsch gesprochen".

Og så var der stikkerne. De skilte ikke, for deres tilbud tålte ikke dagens lys. Forræderi er det usleste af alt. De stikkere, der blev likvideret af modstandsbevægelsen, var alt andet end forfulgte uskyldigheder.

I en krig vil der ulykkeligtvis altid ske fejltagelser, og som en kendt modstandsmand sagde: "Det var krig - ikke jura."

En af skuespillerne i filmen "Flammen & Citronen" udtrykte det således i et interview: "Når der er krig, ophører alle vores normer og moralbegreber."

I en biograf-reklame for "Flammen & Citronen" står der bl. a.: "Når modstand er det eneste svar". Det var på den baggrund, Flammen og Citronen kæmpede. De gav deres liv i kampen for Danmarks frihed. Derfor må al kritik af likvideringerne ophøre.

Lad os i stedet håbe, at filmen kan medvirke til at åbne danskernes øjne for "når modstand er det eneste svar" - også i 2008.

Kamma Ankjærø
Ny Munkegade 80, Århus C

4. Maj-Huset på Anholt

Jeg føler mig virkelig privilegeret over den tillid som er vist mig, at jeg har fået lov til at være administrator af Landsforeningens skønne sommerhus på Anholt.

Husets historie

Landsforeningen "lånte" i 1973 den gamle Toldkontrolstation på Anholt af Told&Skat som feriebolig til de "Gamle Modstandsfolk". Huset fik navnet 4. Maj-Huset.

Tidligere blev 4. Maj-Huset lejet ud på ugebasis, og den enkelte familie lejede det antal værelser, som familien nu havde brug for, hvilket betød, at der kunne være flere forskellige familier i 4. Maj-Huset på samme tid. Senere begyndte Landsforeningen at leje hele huset ud til en familie ad gangen.

4. Maj-Huset har endvidere den historie, at tolder Hansen under 2. verdenskrig skjulte engelske piloter på 1. salen i huset. Dette kan I høre mere om hos Lokalhistorisk Arkiv og Forening på Anholt.

Her i 2006/2007 har Landsforeningen haft den store glæde at kunne købe både hus og grund. Men inden da har 4. Maj-Huset været igennem en omfattende renovering/fornyelse.

År 1998/1999

Nye elinstallationer.
Nedtagning af oliefyrr.
Opsætning af el-radiatorer.
Nye termovinduer og døre, bortset fra bryggerset og tagvinduerne.
Toilet på 1. sal.
Brusekabine i bryggers.
Nyt køkken og opvaskemaskine.
Nyt komfur og køle-/fryseskab.
Nye linoleumsgulve.
Nyt tapet i samtlige rum.
Nye boksmadresser.
Møbler.

Desværre har det vist sig, at opsætningen af tapet i samtlige rum var særdeles mangelfuldt.

Derfor har vi siden år 2005, ganske langsomt og som altid på frivillig basis, igen påbegyndt en omfattende indvendig renovering af 4. Maj-Huset.

2005

Samtlige værelser på første sal er blevet renoveret. Nyt komfur og nyt porcelæn, hverdagsglas etc. i køkkenet.

2006

Trappeopgang til 1. sal er blevet renoveret.

Ny gasvarmer.

Nyt fjernsyn.

Nyt køle-/fryseskab i køkkenet.

2007

"Herlufs værelse" det lille værelse mod vejen er renoveret.

Trappen og dørtrin i forgang malet.

I køkken og spisestue: nye gryder, nye vinglas, diverse småting, grydeskeer, lysestager etc.

Væggene i spisestuen malet.

I øvrigt er indkøbt 4 nye cykler m.m.

Tusinde tak til Alex Binneballes Fond for hjælp til cykler, nyt tæppe og meget andet samt tak til Hans Ole Bjerregaard, Fri Cykler, Thorvaldsensgade 29, 8000 Århus C.

Udvendigt kom der i 2007 nye termovinduer og dør i bryggerset, og en del af taget blev renoveret.

Valdemar Pedersen fra Kolding har sammen med familien under sommerens ferie på Anholt brugt ferien til nedbankning af pudset, reparation af murværk, oppudsning samt malet en del af huset igen, alt for egen regning.

Endvidere siden 2004

Nye puder, dyner og rulle-madresser til samtlige senge.
Ny støvsuger.

Ny udendørsgrill.

Renovering af el-installationer.

Diverse nyanskaffelser/reparationer.

1 olieradiator.

Landsforeningen er den "gamle" Århus Lokalfdeling en stor tak skyldig. Da Lokalfdelingen i Århus ophørte blev afdelingens formue på ca. kr. 15.000 overdraget til 4. Maj-Huset, hvilket har muliggjort en stor del af nyanskaffelserne.

Også en stor tak til murermeister Anders Rytter, Anholt, for ny flagstang, flag og vimpel til 4. Maj-Huset.

Fremtiden

Til renovering, fornyelse og den fortsatte beståen af 4. Maj-Huset mangler Landsforeningen penge – rigtig mange penge.

Som Alfred Andersen skrev i Bladet Modstandskampen september 2007 er 4. Maj-huset blevet et monument for fortiden.

Derfor er alle bidrag, store som små, meget velkomne.

Indbetaling kan ske til:

Danske Bank reg.nr. 1551 konto nr. 5432723, mærket 4. Maj-Huset.

En af 4. Maj-Husets brugere skriver i Gæstebogen i 1976:

HUS, HAV, VAND OG SOL
4. MAJ SYMBOL.

Tak til murermeister Anders Rytter, Anholt, for ny flagstang og flag til 4. Maj-Huset.

Glæd dig til at holde ferie i 4. Maj-Huset på Anholt.

Der er stadig mulighed for at holde ferie i 4. Maj-Huset på Anholt i 2008. Og da både for- og sensommeren er meget mild på Anholt, varer sommeren længe.

Ledige perioder:

12.05 – 30.05

05.06 – 20.06

07.09 – 10.10

I disse perioder kan 4. Maj-Huset lejes for en kortere eller længere periode.

Da færgefarten i år har været meget lydhør overfor øboernes ønsker, er der på visse datoer uden for højsæsonen mulighed for at komme både til og fra Anholt på søndage. Ellers er sejlads som vanligt, mandag, tirsdag, torsdag, fredag.

Til Anholt søndage kl. 12.00 og fra Anholt søndage kl. 15.30, følgende dage: 18. maj · 8. juni · 15. juni · 7. september og 21. september.

Se endvidere www.anholt.dk

Birthe Fuglsang

Ny formand for Kammeraternes Hjælpefond

På Kammeraternes Hjælpefonds årsmøde den 1. juni 2008 blev Martin Frøland, hidtil næstformand, vagt til formand i stedet for Anna-Lise Clausen, som havde bedt sig fritaget for formandsansvaret. Hun fortsætter i forretningsudvalget. Som ny næstformand valgtes Warmi Hansen.

Mere om KH's årsmøde i næste nummer af Modstandskampen.

Aase Beck Eigenbroth

På skorstenskommando

Da jeg for nogle måneder siden var ved at skrive mindeord om en nyligt afdød ven og medfange, Jørgen Pedersen fra USA, rullede en masse gamle "Frøslevfilm" forbi mit indre blik, meget naturligt. To af dem har limet sig fast på mit "ka' du huske"...

Det ene har noget med mad at gøre.

Ingen tvivl om, at hvad forplejning angår, var Frøslevlejren nok nummet et under tysk kommando. Vi fanger fik en god, sund og nærende kost, vel hovedsageligt p.g.a. den danske hjælp udefra. Jeg husker endnu den dag i foråret 1945, da de første danske rabarber kom til køkkenbarakkerne i Frøslev, på et tidspunkt, hvor danskerne "udenfor" vel knapt havde råd til at købe dem.

Vi fanger havde opfundet en lille lækkerbid, som vi trakteredede med, når vi i de lange vinteraftener sad om det lange bord og spillede skak eller et andet tidsfordriv – vi havde på vor stue oven i købet et professionelt bridgehold!

Henne ved den lille kakkelovn med de hendøende gløder fra tørvene sad vi med et lille instrument, der mest af alt lignede en ståltrådsfluesmækker. En skive rugbrød, organiseret fra aftensmåltidet, blev lagt yderst på instrumentet, og ovenpå blev lagt et lag sukker, og så skiftedes vi til at holde rugbrødsskiven med sukker på ind over de endnu hede tørvegløder, der jo meget naturligt fik sukkeret til at smelte ned i rugbrødsskiven, der så blev hevet forsigtigt ud. Jeg lover jer, det var en himmerigsmundfuld! Uhm.

Den anden "film" fra Frøslev, der står klart for mit indre blik, var da Jørgen og en ældre medfange på stuen – han hed Holm og var møbelhandler fra København – havde fået en genial idé til en arbejdskom-

mando. De kaldte den vist nok for en "skorstenskommando".

Det fordrede ikke meget, kun et par stykker krydsfiner og nogle hvide stykker skrivepapir og et par blyanter, og så startede de deres arbejde. Hver dag gik de rundt i lejren og talte skorstene, og tyskerne var forbavset over den iver, hvormed denne arbejdskommando arbejdede. De strammede den dog nok en tand for meget, da de ville uden for lejren til den danske forplejning, der bestod af fængselsbetjente fra Vridsløselille, der var udlånt til denne opgave. De boede i en træbarak lige uden for lejren og pigtråden, så vore to venner i skorstenskommandoen marcherede en dag med faste skridt mod lågen. Her forklarede de den tyske vagt, hvad de var i gang med, nemlig at tælle op og kontrollere skorstene, og nu manglede de bare den danske forplejning lige uden for hegnet. De må have gjort et tilforladeligt indtryk på den tyske vagt, for de fik lov til at passere.

Skorstenskommandoen fuldførte deres opgave, gik omkring den lille træbygning og talte dens to skorstene, ikke én, men flere gange, forfra og bagfra, før de belavede sig på at vende tilbage til lejren. Nu opstod et uforudset problem, for den tyske vagt ville ikke lade dem komme ind i lejren igen, da de ikke stod på hans liste over dem, der måtte komme ind i lejren den dag, så de havde lidt problemer med at overbevise ham om, at de blot havde været på inspektion ved den danske forplejningsbarak.

Den hændelse blev der grinet meget over i barakkerne den aften, hvor vi sad ved de små kakkelovne med vores sukkermadder.

*Hans Chr. Henriksen
Nøvlingparken 2, 9260 Gistrup*

BØGER

Terror i Tobberup Togattentaterne i Østjylland

Af Frank Bøgh

127 sider ill., pris kr. 199,-.

Forlag: Documentas.

Øverst oppe mellem hækkene står et trækors – et par meter højt. Indhugget i træet står: "Togattentaterne 8. oktober 1944 – 24. februar 1945". 20 ofre for tyskerhåndlangere. 60 personer blev såret. Ikke mange mennesker ved i dag, at nazisterne under besættelsen udførte disse attentater mod tilfældige mennesker. Altså terror mod civile! At tyskerne lænkede modstandsfolk i de forreste togvogne som gidsler.

På et møde mellem lederen af Gestapo, Bovensiepen, og lederen af det tyske politi i Danmark, Pancke, vedtog man, at den eskalerende sabotage mod jernbanenettet drastisk skulle dæmpes.

Dette var hvad der skete i Topperup. Planlægningen var simpel: Anbring to bomber i eksprestoget mellem København og Aalborg. Valget faldt på Hobro, hvor medlemmer af Petergruppen gik ind i toget. Sprængstoffet var engelsk – beslaglagt ved nedkastninger til modstandsbevægelsen – så kunne tyskerne hævde, at sabotagen var foretaget af danske sabotører.

Bogen er skrevet ud fra interviews med mennesker, der var rejsende med toget, mennesker i og omkring Topperup, samt på Hobro Sygehus og fra DSB. Den viden om katastrofen, som disse borgere giver udtryk for, giver læseren et dybere indtryk af den tilstand, som mennesket sættes i. Det giver megen stof til eftertanke og forståelse for, hvad der sker i dag.

Terrorismens grusomhed og de mennesker, der står bag, bliver beskrevet, så læseren selv føler den afsky, som en-

hver terrorist lægger grunden til.

Frihedskamp, ja! Terrorisme, nej!

Kaj Christensen

Ondskaben tur/retur Om dansk politi i KZ-lejre under 2. verdenskrig

Af Janne Berg

151 sider, ill. Pris 149 kr.

Forlag: Aalborg Universitetsforlag

Et forsøg på at parallellisere ondskaben dengang og i dag. Interessant perspektiv. Lykkes det? Tja!

Formanden for Politiforbundet Peter Ibsen er ikke i tvivl om den betydning, betjentene og deres KZ-ophold har haft for dansk politi i dag.

Forskellene er mange på de betjente, der var i lejre, og de betjente der rejser ud i dag. Turen til Tyskland i 1944 var ikke frivillig, og det var ikke oplevelser, de søgte eller ønskede.

Den 19. september 44 var Panckes aktion slut kl. 19.00. Det danske politi eksisterede ikke mere. 2000 mand var arresteret, og bogen påstår – med rette – at Tyskland ikke ønskede flere. Det sjællandske politi blev sejlet til Travemünde og videre til Lübeck. Der er en god beskrivelse af skibet "Cometa"s lastrum og de rædsler, betjentene oplevede ved at være låst nede i det beskidte rum, med dårlig luft, og den efterfølgende tur gennem Tyskland i kreaturvogne. Mødet med Tyskland foregik ved at se gennem sprækkerne i vognene.

Ondskaben var ikke bare militærrets, eller rettere SS'erne, den oplevedes også på anden måde. På en mindre station, hvor vi var sat ind på et sidespor, kom der kvinder med vand til soldaterne, som bevogtede os, og da vi også var tørstige, bad vi om vand – men kvinderne hældte det ud på jorden. Det gjorde ondt!

Jyderne blev fragtet til Frøslevlejren, og derfra gik det videre til Harridslev, hvor de ligeledes kom i kreaturvogne for videre transport. Ingen toiletforhold, så da en dansk betjent spurgte, om han måtte træde af på naturens vegne, råbte en af vagterne: "Lasst doch die Tiere pinken". Vi var ikke mere mennesker, men blev betragtet som dyr. En anden udtalelse: "Selv den værste danske forbryder var et hyggeligt gemyt, sammenlignet med tyskerne".

Rædslerne i KZ-lejrene er omtalt i mange bøger, men i denne lille emnente bog er der eksempler, som længst er glemt. I lejren ærede de danske betjente deres jødiske medfanger ved at blotte hovedet, når et lig blev båret forbi.

For Ernst, som er en af hovedfortællerne til denne bog, endte hans tid i politiet med fyring 1. april 1947. Han var jo kun reservebetjent. Også betjente, der var blevet syge af opholdet i KZ-lejrene, blev fyret. Måske nødvendigt, men det lyder meget hårdt – i dag.

Bogen giver et godt billede af den del af Besættelsen.

Kaj Christensen

Udsendt til Tyskland Dansk flygtningepolitik under Besættelsen

Af Hans Kirchhoff og Lone Rünitz.

522 sider, ill. Pris 300 kr.

Forlag: Syddansk Universitetsforlag

Den af Poul Nyrup nedsatte kommission, efter en kronik af islændingen Vilhjalmur Örn Vilhjalmsson om Danmarks behandling af jødiske flygtninge før og under besættelsen, blev hurtigt udvidet til også at omhandle politikere og fagforeningsfolk.

Fjerde bind af den historie er nu udgivet.

Det er ualmindelig læsning – grusom så det gør ondt langt ind. Fra Hitlers magtovertagelse i 1933 indrejste 2.812 jødiske flygtninge, 474 socialdemokratiske og 304 kommunistiske flygtninge til Danmark. Behandlingen af disse flygtninge, af de danske politikere og embedsmænd, var på det nærmeste uhørt.

Mange blev afvist ved grænsen, andre blev før besættelsen afleveret af danske betjente til Gestapo. Undersøgelserne omfatter 150 flygtninge. Vi følger de enkelte flygtninge, hvor det er muligt, og afsnittene slutter som regel med ordene dræbt, aflivet, eller omkommet eller bare død. Enkelte har dog overlevet og har også fået dansk statsborgerskab efter besættelsen – dog med meget stor modstand fra myndighedernes side.

En enkelt episode kan måske fortælle om de uhørligheder, flygtningene var udsat for – citeret frit efter den tyske sociolog Max Weber: Han karakteriserer embedsmanden for legalistisk tænkemåde, autoritetstro, upersonlighed og upartiskhed. Embedsmanden forventes at handle "uden vrede" og uden personlige hensyn. Jo mindre menneskeligt bureaukratiet arbejder, jo bedre fungerer det.

Mennesker, der på den ene eller anden måde fik fratrækt deres "vennehjælp", blev nu pludselig deporteret til Tyskland med den begrundelse, at de nu var overgået til socialhjælp og dermed lå samfundet til byrde. De blev afleveret af det danske politi til Gestapo – resten kender vi nu.

At flygtningepolitikken overfor jøder, kommunister og socialdemokrater var meget restriktiv ved vi, men som den er omtalt og stort set også bevist, var den frygtelig. Nogen vil vel postulere, at vore embedsmænd og politikere ikke vidste, hvad der ville ske med disse mennesker, når de blev overleveret til tysk politi eller Gestapo.

Sidst i bogen er der en oversigt over flygtninge, omkommet efter udlevering til Gestapo: 33 umenneskelige skæbner. Døde, mange under tortur eller i KZ-lejre.

Danmark har ikke noget at være stolte af her. Godt, at bogen er skrevet – og udgivet.

Kaj Christensen

Sådan valgte de.

Syv dobbeltportrætter fra besættelsestiden.

Redigeret af Hans Kirchhoff.

200 sider, ill., indbundet. Pris 169 kr.

Forlag: Gyldendal

En noget lang indledning af Hans Kirchhoff for at fortælle en antologi om nogle mennesker, der var modstandere under besættelsen, i alt syv par. Indledningen er samtidig et bevidst forsøg på at sidestille modstandsfolkene og politikerne i samarbejdsregeringen. Ja. Det er igen et forsvar for de politiske aktører fra dengang. Det kan vel accepteres, men at sidestille modstandsbevægelsen med disse aktører er uhørt.

Den brutalitet, modstandsbevægelsen var ude for, nedvurderes – omtales ikke. Der var krig. En krig, hvor der sker ændring i mennesket, i personligheden – en nødvendig ændring, ikke altid til det bedre, hvad denne antologi er et af beviserne for.

Den af Kirchhoff postulerede mening, at der ikke var andre udveje end samarbejdspolitikken, at det ville sikre Danmark overlevelse. At samarbejdspolitikken og modstandsbevægelsen var samme patriotisme. Igen – der var krig.

Ikke alle historikere er af samme mening, men tendensen hos yngre historikere er, at de har glemt, at hvis der ikke var modstandsbevægelse i alle tysk besatte lande, havde krigen været endnu længere, med mange flere ofre. Det danske oprør mod nazismen – så lidt det end var – var med til at redde menneskeliv – samarbejdspolitikken det modsatte. Ved kollaboration med såvel mad, arbejde med at bygge Atlantvolden, sportssamarbejde, ved slavearbejde af KZ-fanger. Samarbejde på højt plan – det forlængede 2. verdenskrig.

De enkelte afsnit er der ikke noget i vejen med, dog forekommer det, at indlevelsen i besættelsestiden ikke har haft højeste prioritet hos forfatterne. Et par af afsnittene er – om ikke historisk korrekte – så notorisk spændende og læses med stor interesse. Christmas Møller og Hans Hedtoft samt Kaj Munk og Valdemar Rørdam. Igen ser historikerne indad, anvender de samme kendte kilder, i stedet for at se ud, til den verdenskrig det var.

Christmas Møller gjorde Det konservative Parti til et folkeparti, skriver Wium Olsen, et demokratisk parti. Han gjorde meget mere end det. Han

var Stemmen fra London, som modstandsfolkene lyttede til hver aften – uanset politisk tilhørsforhold. Hans Hedtoft var, for de fleste, det modsatte.

Afsnittet om Kaj Munk og Valdemar Rørdam er lidt anderledes "sat op" af Hertel. Kaj Munk, som havde en flirt med nazismen og fascismen, endte som modstandsmand – selv om demokratiet var ham imod. At så mange "forfattere" forsøger at få Kaj Munk til at fremstå som en demokrat er manipulation. Han døde som modstandsmand – ikke som demokrat.

At Valdemar Rørdam også er forsøgt gjort til en helt er en anden sag, alligevel er han – var han – kolaboratør.

Selv om indledningen angiver, at såvel samarbejdet som modstanden var lige store, står patriotiske gerninger tilbage. Hvad vil historikerne skrive, når sidste modstandsmand er væk?

Danmarks ære – hvor blev den af?

Kaj Christensen

Ved Alfred Andersen
Bregnevej 7,2,4
5229 Odense SØ
tlf. 6611 5869

85 år	29. juni Marie Blågård Kaj Hansen Lindeallé 42, 4220 Korsør
	13. juli Kaj Åge Rose (Carlsberg) Rosenvænger 24, 4250 Fuglebjerg
70 år	6. juli Else sørensen Vognmandsvej 32, 5800 Nyborg

1133

Asta Dahl
Anemonevej 17
4000 Roskilde

ADRESSELISTE

ERHVERVSHÆMMEDE FRA FRIHEDSKAMPEN

Odense afd.: Fmd.: Henry Jensen,
Strynøgade 14, 5000 Odense C, tlf. 65 90 32 02.
Kass.: Alfred Andersen, Bregnevej 7,
5220 Odense SØ, tlf. 66 11 58 69.

Omegnsafdelingen:

Sydkaen 4.1.th, 3600 Frederikssund,
tlf. 47 53 02 48.

Fmd.: Eigil Skov Jørgensen,
giro 8011788, sociale sager.

Sjællands afd.:

Fmd.: Mogens Henrik Nielsen,
Nystedvej 14, Veddelev, 4000 Roskilde,
tlf. 46 75 77 13.

Kass.: Harry Henriksen,
Sennepsmarken 11, 3000 Espergærde.

Sydfyns afd.: Fmd.: Mogens Sand,
Nordlysparken 35C, Wandallsvej,
5700 Svendborg, tlf. 62 21 64 05.

Jysk afd.: Fmd.: C. C. Nielsen,
Lundingsvej 7, 7000 Fredericia,
tlf. 75 92 34 72.
Kass.: Birgit Lund, Skovparken 76 B,
6000 Kolding, tlf. 75 53 73 53.
Sekretær: Hans Jørgen Dahlhus,
Herredsvej 16, 7000 Fredericia.
Tlf. 75 94 35 83
(Postadresse: Sekretær)

Århus afd.:

Kontaktperson: Bruno Bøtke,
Palludan-Møllers Vej 63, 2. TH.
8210 Århus V, tlf. 86 10 28 48.

ALLIEREDE KRIGSSEJLERES VETERANFORENING

Fmd.: Else Lizier, Tårnvej 20, 2610 Rødovre,
tlf. 36 70 03 68.
Kass.: Erik Qvist, Udsigten 16, 4220 Korsør,
tlf. 58 37 78 06.

DACHAU-KLUBBEN

Fmd.: John Nielsen, Margrethesvej 28, Ejby,
4070 Kirke Hyllinge, tlf. 46 40 50 87.
Giro: 87 446 867.

FORENINGEN AF GESTAPOFANGER FRA BESÆTTELSEN

Fmd.: Jørn Jensen, Parkallé 261,
2605 Brøndby, tlf. 43 96 35 18.
Kass.: Salle Fischermann,
Toftekaersvej 28 C, 2820 Gentofte,
tlf. 39 65 89 90.

FRIHEDSKAMPENS VETERANER

Fmd.: Jørgen H. Barfod,
Ved Fortunen 10, 2800 Kgs. Lyngby,
tlf. 45 87 22 54.
Næstfmd.: Eigil Skov Jørgensen (Foss),
tlf. 47 53 02 48.
Kass.: Bent Nielsen,
Strandjægervej 78, 2791 Dragør,
tlf. 32 53 07 16.

GESTAPOFANGERNE RANDERS

Fmd.: Ebba Hjortshøj,
Hermann Stillingsvej 17, 8900 Randers.
Kass.: Marion Jensen, Stadfeldtsvej 12,
8900 Randers, tlf. 20 22 59 54, giro 663 8961.

HANNOVER-STÖCKEN

Henv.: Carl A. Sørensen, Egernevej 24,
8270 Højbjerg
eller Erik Tanne, Farum St. Torv 29, 1. th.,
3520 Farum

HORSERØD STUTTHOF-FORENINGEN

Fmd.: Anton Nielsen,
Møllevej 17, 3650 Ølstykke, tlf. 47 17 90 69.
Kass.: Hanna Kirkegaard,
Jesper Brockmandsgade 2, 2200 København N.
Tlf. 22 12 49 25.

KRIGSSEJLERGRUPPEN 1939-1945

Bent Ørberg og Bjørn Vitnes,
Torvegade 64, 3. & 4. tv., 1400 Kbh. K,
tlf. 32 95 22 06/32 95 55 04.

VENNEKREDSEN I DANMARK FOR KZ NEUENGAMME

Fmd. Helle Sørensen, Hornemansgade 42, 3. tv,
2100 København Ø. Tlf. 59 18 66 89 · 20 45 19 29.
Kass.: Gitte Sundahl, Søkildevvej 3,
5970 Ærøskøbing, tlf. 62 52 21 50.
Giro 807.3481.

SACHSENHAUSEN-FORENINGEN

Fmd.: Peder Søgård, Reedtzholmvej 114,
4736 Karrebæksminde, tlf. / fax 55 44 10 32.
E-post: pse17@dadlnet.dk.

THERESIENSTADT-FORENINGEN

Fmd.: Birgit Krasnik Fischermann,
Gl. Vartov Vej 29, 2. tv.,
2900 Hellerup, tlf. 39 62 83 55.
Kass.: Michael Fingeret, Herman Triers Plads 2,
1631 Kbh. V, tlf. 35 37 11 21

FORH. KONTORCHEF I FRIHEDSFONDEN

Anna-Lise Clausen, Præstefælledvej 67,
2770 Kastrup, tlf. 32 51 50 13.

ARBEJDSKADESTYRELSEN

Sankt Kjelds Plads 11, Postboks 3000,
2100 Kbh. Ø, tlf. 39 17 77 00, fax 39 17 77 11.

AMICALE INTERNATIONALE DE NEUENGAMME (AIN)

Vicepræsident Ernst Nielsen,
Sofielunden 14, 2600 Glostrup.

FÉDÉRATION INTERNATIONALE DES RÉSISTANTS, DANMARK (FIR)

Anton Nielsen, Møllevej 17,
3650 Ølstykke, tlf. 47 17 90 69
Kasserer: Bodil Enoch,
Brøndbyøster Torv 51, 5. th. 2605 Brøndby,
tlf. 36 75 45 94.

BERNADOTTEGÅRDEN

Bernadottégården 94, 9560 Hadsund,
tlf. 96 53 13 50.

BERNADOTTEGÅRDEN

H.H. Kochsvej 4, Himmelev, 4000 Roskilde,
tlf. 46 31 60 00.

MINDELUNDEN RYVANGEN

Tuborgvej 33, 2900 Hellerup, tlf. 39 62 14 67.

BANGSBO MUSEUM

9900 Frederikshavn, tlf. 98 42 31 11.

FRIHEDSMUSEET

Churchillparken 7, 1263 København,
tlf. 33 13 77 14.

MUSEET FOR FRØSLEVLEJREN

Lejrvejen 83, Frøslev, 6330 Padborg,
tlf. 74 67 65 57.

MUSEET PÅ KOLDINGHUS

Postboks 91, 6000 Kolding, tlf. 76 33 81 99.
Åbent kl. 10-17.

HORSERØDLEJRENS MUSEUM

Esrumsvej 367, 3000 Helsingør, tlf. 72 55 20 47.
Åbent søndag, tirsdag og torsdag kl. 11-15.

BESÆTTELSESMUSEET I ÅRHUS 1940-45

Mathilde Fibigers Have 2 (v / Domkirken)
8000 Århus C, tlf. 86 18 42 77, fax 86 18 42 83.
Fond reg. nr.: 12844.

HISTORISK SAMLING

FRA BESÆTTELSESTIDEN,
Niels Bohrs Alle 9, 6700 Esbjerg.
Åbent tirsdag kl. 10-12 og torsdag kl. 10-18.

ODENSE HISTORIE 1940-45

Brandts Passage 15, 1.tv
5000 Odense C, tlf. 66 19 40 45.
Åbent d.1.lørdag i måneden kl.13-16

FERIEMULIGHEDER:

Anholt: 4. Maj-huset, Gennem Landet 80 A,
8592 Anholt. Ejers af Landsforeningen.
Sengeplads til 12 personer.
Henvendelse til Birthe Fuglsang,
Strandbakkevej 28, 8250 Egå, tlf. 86 22 40 46.
Eller e-mail 2x.fuglsang@oncable.dk
Skriftlig ansøgning, om ophold i højsæsonen
dog senest den 1. februar.